

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
спеціальність 072
«Фінанси, банківська справа та
страхування»

Анікеєнко Марія Михайлівна

Керівник: Бридун Є.В.
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент _____ Подолець Р.З. _____
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК _____ Донкоглова Н.А.

« ____ » _____ 2023 р.

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1 Значення та роль страхування.....	6
1.2 Засади державного регулювання	11
1.3 Історичний аспект регулювання страхового ринку в Україні.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОГО РИНКУ	27
2.1 Аналіз розвитку ринку страхових послуг	27
2.2 Фінансово-економічний аналіз розвитку страхового ринку	39
РОЗДІЛ 3. НАДАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО УСУНЕННЯ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	49
3.1 Зарубіжний досвід державного регулювання.....	49
3.2 Розробка рекомендацій щодо поліпшення регулювання та нагляду за страховою діяльністю в Україні	57
ВИСНОВОК	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Актуальність теми. Страхування займає чільне місце на фінансовому ринку кожної країни. І, як будь-який важливий елемент механізму, не може залишитися поза увагою держави.

В Україні функції державного регулятора страхового ринку в 2020 році перейшли до компетенції НБУ, який з того часу практично є мегарегулятором всього фінансового ринку, окрім ринку капіталів на чолі з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Зміна відбулася внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» (відомого також як закон про «спліт») та ліквідації Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Цей законопроект, що був вперше представлений на розгляд в 2015 році, викликав багато дискусій в суспільстві. Одні вважали, що він сприятиме імплементації європейського законодавства та вирішить наявні на ринку страхування проблеми. Інші дотримувалися думки, що він зруйнує існуючу систему та наділить НБУ необмеженими повноваженнями.

З огляду на наявну дискусію, варто дослідити ефективність діяльності Центрального банку. Станом на зараз, через майже три роки після того, як НБУ став регулювати ринок страхування, є можливим зробити висновки, щодо доцільності переходу до нового регулятора, що й зумовлює актуальність обраної теми.

Вивченням страхового ринку та його державного регулювання займалися такі науковці як: Осадець С.С., Базилевич В.Д., Шумелда Я. П., Внукова Н.М., Успенко В.І., Временко Л.В., Михайлова Н. В., Кравцова А. І., Вовчак О. Д., Виговська В. В. тощо.

Мета і задачі дослідження. Ціллю кваліфікаційної роботи є оцінка ефективності основних показників діяльності страхового ринку і, відповідно, його теперішнього регулятора – Національного банку України.

Задля досягнення поставленої мети, було розроблені наступні задачі:

- формування розуміння значення державного регулювання;
- виявлення переваг та недоліків закону про «спліт»;
- аналіз ефективності ринку страхування;
- дослідження та розрахунок показників ринку;
- виявлення проблем, що існують на ринку;
- розробка рекомендацій, щодо створення кращих умов для

функціонування учасників ринку та вирішення недоліків.

Об’єкт і предмет дослідження. Об’єктом дослідження є страховий ринок. Предметом виступає державне регулювання страхового ринку України.

Методи дослідження. В роботі було використано такі методи, як: горизонтальний аналіз основних показників ринку страхових послуг з візуалізацією деяких на більшому періоді часу; вертикальний аналіз видів страхування; коефіційний аналіз показників ліквідності, рентабельності, платоспроможності та ділової активності.

Інформаційну базу дослідження становлять закони України, положення Кабінету Міністрів України, укази Президента України, постанови та статистичні матеріали Національного банку України, результати наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних учених з питань державного регулювання ринку страхування та ресурси мережі Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використанні для розробки плану дій щодо подальшого підвищення ефективності діяльності державного регулятора на ринку страхування та з метою усунення виявлених проблем.

Отриманий науковий результат конкретизує наявні на страховому ринку проблеми, вносить пропозиції щодо їх вирішення та формує оцінку ефективності діяльності державного регулятора.

У першому розділі висвітлюється визначення страхування та державного регулювання страхової діяльності, їх функції, учасників ринку страхування, законодавчі акти, якими регулюється ринок та підходи до регулювання. Також увагу приділено органам, що здійснювали нагляд в Україні в різних роках та історії переходу регулювання до НБУ.

Другий розділ присвячений аналізу ринку страхування, його фінансово-економічним показникам та виокремленню проблем.

У третьому розділі досліджується іноземний досвід державного регулювання та надаються поради та рекомендації для покращення української системи нагляду за страховим ринком.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Значення та роль страхування

Страхування налічує довгу історію, початок якої закладено ще до нашої ери. З розвитком суспільства у людей виникали все нові потреби і бажання, і так виникла ідея спільного розподілу витрат, відповідальності, у випадку втрати, наприклад товару, внаслідок пограбування каравану. Це й стало одним з перших камінців з яких було створено фундамент страхування. В наші дні страхування є невід’ємною частиною існування людства. Так переважна більшість людей зрілого віку в Україні були чи є учасниками страхових відносин, або хоча б раз стикалася із ними.

Вітчизняні вчені по-різному трактують зміст поняття «страхування». Так на рисунку 1.1 зазначено погляди деяких авторів на вже означений термін. Зводячи все вищеописане в одне визначення, то страхуванням є відносини, що виникають між страховиком та страхувальником, при якому покупець страхової послуги сплачує грошовий внесок продавцю цієї послуги задля уникнення відповідальності при настанні непередбачуваної події визначеної договором, з метою захисту власних майнових інтересів.

Внукова Н.М., Успенко В.І., Временко Л.В.

- система економічних відносин, яка дозволяє відшкодувати непередбачувані витрати, а також захистити майнові інтереси підприємців та фізичних осіб від стихійних явищ та інших непередбачуваних подій [1, с.5]

Базилевич В.Д.

- різновид людської діяльності спрямований на захист майнових інтересів юридичних та фізичних осіб, що потерпіли у зв'язку з настанням страхових випадків, визначених договором чи страховим законодавством, за рахунок страхових фондів, які формуються учасниками страхування [2, с.32]

Осадець С.С.

- двосторонні економічні відносини, які полягають у тому, що страхувальник, сплачуючи грошовий внесок, забезпечує собі (чи третій особі) у разі настання події, обумовленої договором або законом, суму виплати з боку страховика, який утримує певний обсяг відповідальності і для її забезпечення поповнює та ефективно розміщує резерви, вживає превентивні заходи, спрямовані на зменшення ризику, а при потребі перестраховує частину своєї відповідальності [3, с.15]

Виговська В. В.

- сукупність грошових відносин з приводу перерозподілу національного доходу і частини національного багатства для задоволення економічних інтересів суспільства і його громадян щодо компенсації збитків від пошкодження або втрати майна [4, с.125-126]

Рисунок 1.1 – Тлумачення сутності страхування

Джерело: створено автором на основі даних [1-4]

Згідно ж до українського законодавства, а саме статті 1 Закону України «Про страхування», страхуванням вважають «вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [5].

В статті 1 також чітко сформульовано основну мету страхування – захист майнових інтересів осіб. Це відбувається головним чином через перекладення ризику від особи на страховика та гарантії, що за нього буде відповідати страхова компанія, у рамках укладеного договору. Переліченим роль страхування не

обмежується. Варто більш детально розглянути функції, які виконує страхування, для поглиблення розуміння суті цих відносин. Отже, до функцій страхування відносять:

- Превентивну. Базується на тому, що процес страхування створює умови для того, аби попередити настання ризику або хоча б втрати, які його настання може зумовити.
- Ризикову. Полягає у передачі страхувальником ризику, відповідальності страховику у межах визначених договором на певний час та за певну грошову винагороду.
- Інвестиційну. Обсяг отриманих страховиком премій перевищує розмір страхових виплат, внаслідок чого виникає прибуток. Задля його збільшення та ефективного використання страховик займається інвестиційною діяльністю, що підвищує результативність та якість страхової діяльності.
- Заощаджувальну. Ця функція страхування виконується не для всіх видів страхування. Характерною є для особистого страхування. Передбачає сплату страхувальником страхової суми протягом певного періоду часу, і після закінчення дії договору або настання страхової події відбувається повернення всієї суми особі, що була застрахована або її спадкоємцю. Виплата здійснюється незалежно від того чи була внесена вся сума страхувальником, якщо відбувся страховий випадок.
- Компенсаційну. За умови настання страхового випадку, страхувальнику відшкодовуються збитки, згідно до умов зазначених в страховому договорі, чи законодавстві.
- Репресивну. Полягає у докладанні зусиль задля зменшення, усунення ризику за умови настання страхового випадку.
- Формування страхового фонду. Відбувається створення резерву страховиком задля відшкодування витрат внаслідок настання страхового випадку [2, с.32-35].

Як вже зазначалося, на ринку страхування існують два основних учасники це страховик та страхувальники. Але ними весь процес не обмежується. На рисунку 1.2 продемонстровано структурні та інфраструктурні суб'єкти ринку страхування, що займаються безпосередньо страхуванням та обслуговуванням страхових операцій.

Рисунок 1.2 – Суб'єкти страхового ринку

Джерело: створено автором на основі даних [2]

Захистом майнових інтересів займаються страховики – юридичні особи, в різних формах, що надають послуги з страхування, на основі наявних у них ліцензій та інших вимог, що будуть наведені далі. Стороною, що знаходиться під захистом, інтереси якої страхують є: страхувальник – фізична чи юридична особа,

що уклала договір страхування, або є застрахованою відповідно до законодавства [5].

Основою страхування є захист страхувальників від ризиків. Проблеми та небезпеки супроводжують людство на кожному кроці і з розвитком суспільства та технологій пропорційно до них зростає кількість ризиків з якими доводиться стикатися. Відповідно до цього у страховиків збільшуються можливості та асортимент, створюються унікальні та все кращі умови, щоб стати конкурентоспроможними та цікавими. Тобто при укладенні договорів страхування відбувається взаємовигідний процес, при якому страхувальник перекладає ризик на страховика, а він в свою чергу бере його на себе. В результаті кожна сторона отримує свою вигоду, адже один зняв із себе відповідальність, а інший заробив на цьому.

Проте іноді, в деяких випадках, суспільствах, цей обмін не є однаково вигідним обидвом сторонам. Так наприклад, в Україні існує проблема недовіри населення до страхування та недостатня освіченість в цьому питанні, все це підкріплюється невисоким рівнем життя, що в свою чергу не створює у людей бажання та й можливості бути активними учасниками страхового ринку. Частина людей вступають в страхові відносини під тиском, зокрема держави. Цьому сприяє наявність обов'язкових видів страхування, які запроваджуються на законодавчому рівні, безпосередньо законами України.

Також важливо вказати на те, що, в Україні, діяльність страхових компаній є чітко розподіленою, тобто існують два види страховиків: ті, які здійснюють страхування, інше ніж страхування життя та ті, які займаються страхуванням життя. Суміщення цих двох сфер неможливе. І відповідно до кожної з них до страховиків встановлюються вимоги. Так, наприклад, щоб створити страхову компанію потрібно виконати такі умови. Серед них:

- Страховик є фінансовою установою, яка створена у формі акціонерного, повного, командитного товариств або товариства з додатковою відповідальністю;
- Учасників страховика має налічуватися не менше трьох;

- Розмір статутного капіталу становить 10 мільйонів євро для страхових компаній, що займаються страхуванням життя та 1 мільйон євро для інших видів страхування, окрім страхування життя;
- Наявність ліцензій на здійснення певного виду страхування [5].

Страховики під час своєї діяльності оперують значними сумами, та зачіпають багато інтересів, внаслідок чого і існує потреба у нагляді, регулюванні та захисті інтересів суспільства – це, та не тільки, зумовлює існування системи державного регулювання страхової діяльності. Зокрема про це далі.

1.2 Засади державного регулювання

Страхування – є важливою складовою фінансового ринку кожної країни. І як будь-який елемент ринку не може залишитися без уваги держави. Навіть процес, який може здаватися не значним, що може прямо не впливати на країну в сукупності, може мати вплив. Тому всі аспекти існування людей підлягають формалізації та законодавчому врегулюванню. Стосується це й страхування. Цей процес контролюють законодавчі та нормативні акти основні з яких наведені на рисунку 1.3. Зокрема виділенні три основні категорії документів: Закони України, Кодекси України та Постанови НБУ. Також законодавчу силу та вплив мають міжнародні угоди, ратифіковані Україною; укази, розпорядження Верховної ради України, Кабінету Міністрів України, міністерств України та Президента України тощо [8]. Більшість з цих актів часто підлягають перегляду, внесенню змін, доопрацювання, прийняттю тощо.

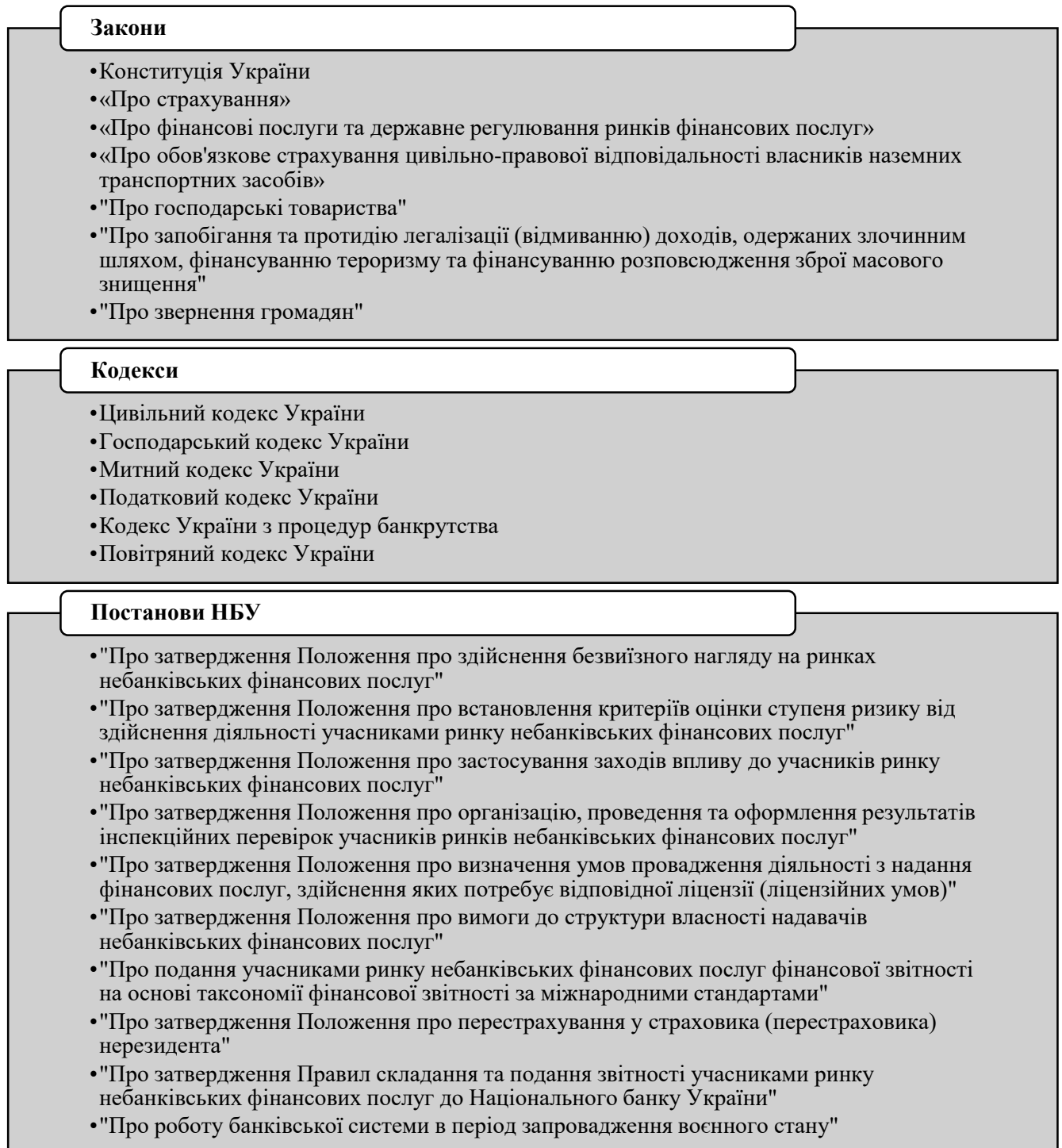

Рисунок 1.3 – Основні законодавчі акти, що регулюють страхування

Джерело: створено автором на основі даних [6-7]

Всі ці акти створюють базу на основі якої формується та розвивається страхування. Вони визначають основні принципи за яким мають діяти страховики і яким чином здійснювати свою діяльність в межах держави. Це все й є частиною державного регулювання – закріплення умов існування страхового ринку. Проте

важливо додати, що цим воно не обмежується. Державний нагляд це дещо більше. В ідеалі це сукупність факторів, що найкраще та найповніше розкривають можливості страхового ринку та створюють умови та підґрунтя для розвитку та вдосконалення страхування.

Отже, перш ніж більш детально розглянути функції та завдання державного регулювання страхової діяльності, варто розкрити значення цього терміну. В таблиці 1.1 зазначені думки різних авторів щодо визначення «державне регулювання страхової діяльності». Вони є достатньо схожими, але кожна з них сконцентрована на певній важливій складовій державного нагляду: розвитку ринку та захисті його учасників, створенні правил існування ринку та його учасників, забезпеченні страховиками потрібного обсягу коштів, уникненню недоброчесних дій з боку учасників страхового ринку.

Таблиця 1.1 Визначення сутності державного регулювання страхової діяльності

Автор	Визначення
Шумелда Я. П.	система засобів і методів, здійснюваних на правовій основі з метою визначення рамок і правил функціонування страхового ринку та діяльності страхових компаній на ньому [2, с.546]
Михайлова Н. В., Кравцова А. І.	система рішень, прийнятих державними органами управління і спрямованих на створення сприятливих умов для діяльності страхових компаній, захисту інтересів споживачів, ефективного розвитку страхового ринку [9, с.164]

Продовження таблиці 1.1

Автор	Визначення
Вовчак О. Д.	забезпечення формування страховиками достатнього обсягу коштів, за рахунок яких вони зможуть виконати свої зобов'язання перед страхувальниками за будь-яких обставин, тобто забезпечення платоспроможності кожного конкретного страховика [10, с.150]
Внукова Н.М., Успенко В.І., Временко Л.В.	запобігання змови, угоди, а також дій страхових компаній щодо поділу ринку з метою обмеження конкуренції, виключення або обмеження доступу на ринок інших учасників [1, с.38]

Джерело: створено автором на основі даних [1; 2; 9; 10]

Отже, державне регулювання страхової діяльності – це набір методів та засобів, що можуть використовуватися органами державного регулювання з метою забезпечення ефективного функціонування страхового ринку, шляхом створення правил існування всіх сторін процесу страхування, висування вимог до їх діяльності, запобігання неправомірної поведінки учасників страхування та формування сприятливих умов для розвитку страхового ринку.

З вищенаведеного можна зрозуміти, що державне регулювання виконує та покладає на себе багато задач. Розглянемо їх детальніше, задля формування більш чіткого уявлення про державне регулювання. Отже, на рисунку 1.4 виокремлено 8 основних функції, що має виконувати держава на страховому ринку: цільову, стимулюючу, регламентуючу інформаційну, реформаційну, соціальну, попереджувальну та мотиваційну.

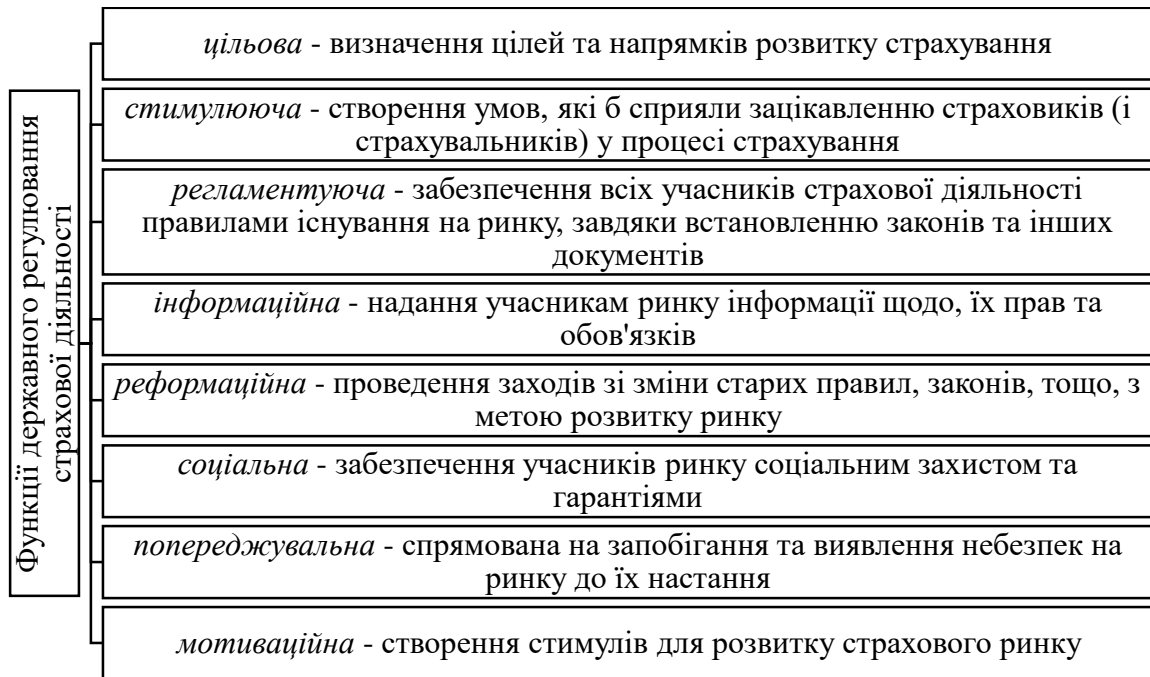

Рисунок 1.4 – Функції державного регулювання страхової діяльності

Джерело: створено автором на основі даних [9] та відкориговано

Задля досягнення завдань державного регулювання органи влади країни вдаються до таких методів їх виконання: прямих та непрямих. Опосередкований вплив відбувається за допомогою: інвестиційної, податкової, антимонопольної та інших видів політики. Тобто при непрямому впливі використовують такі інструменти як: податки, субсидії, дотації тощо. Пряме регулювання в свою чергу характеризується безпосереднім впливом та контролем за страховим ринком через закони, нормативні акти, ліцензії тощо [10].

Також варто зазначити, що загалом на українському ринку страхування можна виділити три основні напрямки, в яких здійснюється державне регулювання. Серед них:

- Ліцензування - процес присвоєння та видачі страховику документу про дозвіл здійснювати певного виду страхування.
- Звітність. Раз у визначений період страховик зобов'язаний подати органу державного регулювання звітність – документ про власний фінансовий стан.

– **Перевірки.** Представники органу державного регулювання мають право здійснювати безпосередню перевірку документації страховика, з метою запобігання здійснення порушень [11].

Від інтенсивності впливу держави на страховий ринок залежить тип регулювання та ступеню втручання у справи страховиків. Ринки всіх країн підлягають нагляду, різняться тільки їх види. Так наприклад виділяють три основні типи державного регулювання: авторитарний – чітко регламентований та повністю підконтрольний державі, всі види страхування підлягають ліцензуванню та мають задовольняти існуючі вимоги, конкуренція регламентована (Німеччина); ліберальний – більш м'який вид нагляду, характерним для нього є послаблений нагляд за страховим ринком, порівняно з авторитарним типом (Великобританія); змішаний – середній між двома вищевказаними, існують розумні вимоги та правила для діяльності страхового ринку, але держава не втручається в конкурентні відносини між страховиками (Франція). Для України характерні риси і авторитарного, і змішаного типів регулювання страхової діяльності. Існування жорстких та строго регламентованих умов до страхової діяльності, її ліцензування, поєднуються з існуванням вільного ринку страхування та захистом прав учасників страхового процесу [8, с.75]. Для дослідження цього далі розглянемо безпосередньо органи, що в Україні виконують державне регулювання, та завдання, які на них покладені. Зокрема зосередимося на двох останніх, за каденції яких й буде здійснений аналіз ринку в другому розділі.

Але перед цим розглянемо, які підходи до державного регулювання ринків існують:

– **Інституційний.** За цього підходу страхова компанія самостійно вирішує, якому регулятору буде надано право зі спостереження за безпекою та доцільністю її роботи, як учасника ринку. Серед країн, що його використовують: Китай, Мексика тощо.

– **Функціональний.** Наглядовий орган визначається відповідно до типу діяльності, який проводить учасник ринку. Один з найпопулярніших підходів, якого дотримуються: Франція, Бразилія, Італія тощо.

– Інтегрований. За такого підходу існує один регулятор, що охоплює всі сфери нагляду для всіх секторів фінансових послуг. Ефективний здебільшого на невеликих ринках, але на великих також застосовується. Усуває недоліки регулювання, що існують при інституційній та функціональній формі. Країни, де впроваджений підхід: Канада, Японія, Німеччина тощо.

– Твін Пікс (Twin Peaks). Згідно до нього, регулювання здійснюється двома суб'єктами. Один з них виконує функцію нагляду за безпекою та надійністю компанії, інший сконцентрований на регулюванні їх ринкової поведінки. Відгалуження від інтегрованого, де усувається проблема конфліктів між цілями безпеки і надійності регулювання та захисту прав споживачів й прозорості ринку. Використовують: Австралія, Нідерланди [12, с.13-14].

Отже, існує багато різних підходів, напрямків, методів державного регулювання страхової діяльності, що з певних причин підходять для одних країн і не є популярними в інших. Кожна країна йде по своєму шляху розвитку, іноді враховуючи помилки інших, іноді ні. Перед ознайомленням з іноземним досвідом та рішенням про його імплементацію в українські реалії, варто вивчити власні помилки (перемоги) і сформулювати висновки про стан страхового ринку України. Визначивши це в подальшому можна буде зробити висновок про переваги та недоліки існуючої системи та методи її покращення. Для цього, в наступному пункті, детальніше ознайомимося з історією державного регулювання страхування України та органами, що його здійснюють.

1.3 Історичний аспект регулювання страхового ринку в Україні

Станом на 2023 рік всі завдання з регулювання та нагляду страхового ринку покладені на Національний банк України (НБУ). В 2019 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків

фінансових послуг» (відомий також під назвою закон про «спліт»), яким було схвалено рішення про «ліквідацію Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) та розподіл повноважень з регулювання фінансового ринку між Національним банком та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку» [13]. Зокрема, вже з липня 2020 року НБУ став регулятором страхового ринку та низки інших небанківських фінансових установ. Для кращого розуміння передумов становлення нового регулятора, коротко простежимо історію контролю за страховим ринком України та які органи цим займалися.

В 1991 році було проголошено незалежність України та її вихід з СРСР. Цей рік ознаменувався відсутністю регулювання та контролю за страховим ринком. Така ситуація тривала до 1993 року, після чого страхова галузь почала повільне становлення. Вперше в незалежній Україні було прийнято Декрет «Про страхування», було встановлено нагляд за страховою галуззю та вимоги до неї, почали утворюватися групи страхових компаній. Наступні роки охарактеризувалися: збільшенням та посиленням вимог, встановленням та класифікацією ринку, зміною правил щодо розміру та умов створення статутного фонду, зменшенням кількості страховиків на ринку тощо [14, с.22-23].

Відповідно до змін у вимогах та правилах, переімени зазнавали й органи, що встановлювали нововведення та здійснювали регулювання страхової діяльності. Першим таким органом, в незалежній Україні, стала Українська державна страхова комерційна організація (Укрдержстрах). Вона була створена на базі діючого при Міністерстві фінансів України Головного управління державного страхування України. Головним завданням Укрдержстраху було забезпечення страхового захисту життя, здоров'я та майна громадян, а також економічних інтересів держави від ризиків. Відповідно до отриманого статусу на Українську державну страхову комерційну організацію покладалися задачі продемонстровані на рисунку 1.5.

**Основні задачі
Укрдержстраху**

здійснення усіх види державного обов'язкового страхування майна, добровільного особового й майнового страхування, а також інші види державного обов'язкового страхування;

проведення запобіжної та інвестиційної діяльності, перестраховувальних операцій;

розвиток співробітництва із страховими організаціями інших країн, ведення спільної страхової діяльності.

Рисунок 1.5 – Основні завдання Української державної страхової комерційної організації

Джерело: створено автором на основі даних [15]

В 1993 році повноваження Укрдержстраху перейшли до Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю (Укрстрахнагляд). Він координувався Кабінетом Міністрів України, а проміжною ланкою в цих відносинах стало Міністерство фінансів України. Ціллю Комітету було забезпечення реалізації державної політики у галузі страхування та здійснення нагляду за страховою діяльністю. На рисунку 1.6 продемонстровано основні завдання Укрстрахнагляду, що забезпечували вищезгадану мету.

**Основні завдання
Укрстрахнагляду**

розроблення основних напрямів розвитку страхової справи і посередницької діяльності у страхуванні та перестраховуванні

проведення заходів щодо забезпечення розвитку страхової справи та здійснення державного нагляду за страховою діяльністю

регулювання в межах своїх повноважень взаємовідносин страховиків зі страхувальниками, а також страхових брокерів страхувальниками і страховиками

проведення роботи із вдосконалення методів фінансової діяльності страховиків

участь у міжнародному співробітництві з питань страхування і посередницької діяльності у страхуванні та перестраховуванні

Рисунок 1.6 – Основні завдання Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю

Джерело: створено автором на основі даних [16]

В 2000 році, згідно до нової редакції від 04.10.2000 Закону «Про страхування» завдання державного нагляду за страховою діяльністю перейняло Міністерстві фінансів України. Цим питанням на його базі займався Департамент фінансових установ та ринків. Відповідно до статті 36 вищезгаданого закону на Міністерство фінансів покладалися такі функції у сфері державного нагляду за страховою діяльністю, як: ведення єдиного державного реєстру страховиків; видача ліцензій; контроль за платоспроможністю; встановлення правил формування, розміщення та обліку страхових резервів; розробка нормативних і методичних документів з питань страхової діяльності; узагальнення практики страхової діяльності, розробка і подання у встановленому порядку пропозицій щодо розвитку і вдосконалення законодавства України про страхову діяльність; проведення заходів для підвищення кваліфікації кадрів [17].

Проіснувавши недовго цей орган відійшов від регулювання страхової діяльності. На його місце прийшла Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг), що координувалася Кабінетом Міністрів України. На рисунку 1.7 продемонстровані покладені неї завдання згідно до Положення Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України.

Основні завдання Держфінпослуг	проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері надання фінансових послуг
	розроблення і реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг
	здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і додержанням законодавства
	захист прав споживачів фінансових послуг
	узагальнення практики застосування законодавства України з питань функціонування ринків фінансових послуг
	запровадження міжнародно визнаних правил розвитку ринків
	сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки

Рисунок 1.7 – Основні завдання Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

Джерело: створено автором на основі даних [18]

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) стала наступною структурою, що здійснювала нагляд за небанківськими фінансовими установами. Вона підпорядковувалася Президенту України і буда підзвітною Верховній Раді України. Комісія здійснювала нагляд не лише за страховими компаніями, під її наглядом також знаходилися: кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди, ломбарди, факторингові компанії та інші фінансові компанії. Безпосереднім питанням страхової діяльності займався Департаменту страхового регулювання та нагляду Нацкомфінпослуг.

Згідно до Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг основними її завдання продемонстровані на рисунку 1.8.

Основні завдання Нацкомфінпослуг	формування та забезпечення реалізації політики державного регулювання
	розроблення і реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг та вирішення системних питань їх функціонування
	здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і дотриманням законодавства
	захист прав споживачів та застосування заходів впливу з метою запобігання і припинення порушень законодавства
	узагальнення практики застосування законодавства України з питань фінансових послуг і ринків та розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення
	розроблення і затвердження обов'язкових до виконання нормативно-правових актів
	координація діяльності з іншими державними органами
	запровадження міжнародно визнаних правил розвитку ринків фінансових послуг

Рисунок 1.8 – Основні завдання Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг

Джерело: створено автором на основі даних [19]

В 2020 році вступив в дію Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг», який фактично зробив НБУ мегарегулятором фінансового ринку України, тобто органом державного регулювання, що уповноважений здійснювати інтегрований нагляд за фінансовим сектором.

Історія прийняття закону про «спліт» налічує роки. Так в 2015 році він вперше був внесений на розгляд п'ятим президентом України Петром Порошенком. В 2016 році закон був прийнятий в 1 читанні. Далі законопроект неодноразово переглядався та редагувався. Наступні декілька років не відзначилися важливими рішеннями, доки в 2018 не відбулося підписання Меморандуму про економічну і фінансову політику щодо нової вісімнадцяти місячної Програми Stand-by для України. Згідно до нього Україна має прийняти певний перелік законопроектів (в тому числі про «спліт») аби отримати допомогу від Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Євросоюзу. Наслідком цього стало прийняття в 2019 році закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» Верховною Радою України та його підписання Президентом України Володимиром Зеленським. Набуття чинності відбулося в липні 2020 року [6].

Загалом основними перевагами встановлення мегарегулятора на ринку є створення єдиного регулювання на фінансовому ринку. При існуванні декількох регуляторів на ринку можуть виникати розбіжності й прогалини в законодавстві та контролі, натомість з єдиним органом регулювання зловживання стануть неможливими, адже стандарти і правила стануть єдиними. Також мегарегулятор поєднує в собі правовстановлюючу і правозастосовуючу функції, що робить процес підготовки і впровадження нових норм більш гнучким, швидким. Ще однією перевагою є зменшення витрат на утримання, адже відпадає потреба в фінансуванні декількох регулюючих органів. Крім того, немає необхідності в поділі функцій та повноважень між існуючими органами. Проте варто відзначити,

що Національний банк України не став мегарегулютором у повній мірі, а тільки взяв на себе функції по регулюванню банківського та небанківського фінансового ринків, при тому, що залишилися існувати інші органи нагляду. Наприклад Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), що здійснює державне регулювання ринку капіталу.

Але не дарма закон приймався роками, справа в тому, що думки суспільства розділилися. НБУ та інші прихильники законопроекту висували свої аргументи на користь прийняття закону про «спліт». В той час як страхові об'єднання та інші члени суспільства виступали проти. Кожна зі сторін апелювала аргументами, які пояснювали неможливість прийняття або користь закону. Зокрема більш детально розглянемо позиції НБУ та страховиків, у особі Об'єднання учасників фінансового ринку, в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 Аргументація сторін щодо прийняття закону про «спліт»

«За»	«Проти»
Закон дасть змогу НБУ змінити українське законодавство в небанківській фінансовій сфері. Розробка та запровадження оновленого законодавства сприятиме переходу до сучасного регулювання та нагляду за ринком, і допомагатиме у створенні умов для зростання бізнесу	Прийняття спричинить виведення небанківського фінансового ринку з-під дії Законів України «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про адміністративні послуги», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» тощо
Буде створено прозорі та сприятливі умови для бізнесу, що сприятимуть реформуванню, розвитку, розширенню фінансової інклюзії та впровадженню інновацій. Це посилить фінансову стабільність й сприятиме макроекономічному розвитку	Закон наділить НБУ та НКЦПФР необмеженими повноваженнями щодо управління ринком шляхом видання підзаконних актів, які підмінять дію вищезазначених законів
Закон посилить захист прав споживачів. На основі скарг громадян буде виявлено порушення та недоліки ринку. НБУ розробить дії з їх усунення	Законопроект не наділяє державних регуляторів функцією захисту прав споживачів. Внаслідок цього буде знищено системи захисту прав споживачів

Продовження таблиці 1.2

«За»	«Проти»
НБУ заздалегідь розробив концепцію свого бачення нагляду за ринком небанківських послуг, що ознайомить ринок з рішеннями та діями, що будуть прийняті НБУ	Відбудеться «приховане» переліцензування учасників ринку, які будуть зобов'язані підтвердити свою відповідність створеним вимогам регулювання
Закон передбачає перехідний період, упродовж якого відбуватиметься передача функцій від Нацкомфінпослуг до НКЦПФР та НБУ, упродовж якого органи вибудують необхідні процеси для перейняття функцій	Новому регулятору необхіден час для його пристосування на ринку, що може спричинити умови для виходу з ринку недобросовісних компаній, не виконавши своїх зобов'язання перед споживачами
Відбудеться введення нових ліцензійних вимог, що зроблять ринок прозорішим, підвищать стандарти ведення бізнесу та сприятимуть зменшенню кількості процедур для доступу на ринок небанківських послуг	Відбудеться конфлікт інтересів між банківським та небанківським кредитуванням який призведе до підвищення вимог до небанківського ринку, що зменшить обсяги небанківського кредитування та спричинить виведення з ринку багатьох фінансових компаній
Відбудеться перехід від секторальної моделі регулювання до інтегрованої, що створить можливість для комплексного розвитку функції регулювання на ринках	Законопроект не досягає мети щодо припинення дублювання функцій регуляторів, ним передбачено, що нагляд за небанківським фінансовим ринком буде розділений між двома регуляторами: НБУ та НКЦПФР
Закон сприятиме інтеграційному руху України в ЄС, за рахунок імплементації директив та інших документів ЄС та гармонізації вітчизняної нормативної бази відповідність до міжнародних стандартів (впровадження вимог відповідно до Solvency II, Директива (ЄС) 2016/97, Директива (ЄС) 2009/103)	Закон не відповідає міжнародним стандартам нагляду у сфері фінансових послуг, які Україна впроваджує відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС. Ним також виключаються діючі на сьогодні норми щодо оприлюднення та обговорення з ринком проектів актів НБУ, що суперечить Основним принципам страхування

Продовження таблиці 1.2

«За»	«Проти»
Закон сприятиме інтеграційному руху України в ЄС, за рахунок імплементації директив та інших документів ЄС та гармонізації вітчизняної нормативної бази відповідність до міжнародних стандартів (впровадження вимог відповідно до Solvency II, Директива (ЄС) 2016/97, Директива (ЄС) 2009/103)	Закон не відповідає міжнародним стандартам нагляду у сфері фінансових послуг, які Україна впроваджує відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС. Ним також виключаються діючі на сьогодні норми щодо оприлюднення та обговорення з ринком проектів актів НБУ, що суперечить Основним принципам страхування
З огляду на відмінності між банківськими та небанківськими ринками наглядові функції будуть розділені на базі НБУ. Регулювання здійснюватиме спеціальний Комітет	Нові регулятори не мають досвіду регулювання страхового ринку. А відмінності у стандартах обліку, бізнес-моделях, профілях ризику вимагають різних підходів до регулювання

Джерело: створено автором на основі даних [6; 7]

Висловлюючи думку проти запровадження закону про «спліт» Об'єднання учасників фінансового ринку підтримує створення єдиного регулятора ринку небанківських фінансових установ шляхом об'єднання Нацкомфінпослуг та НКЦПФР, адже вони тривалий час регулюють дану сферу і знають її специфіку. Це могло дозволити провести реформу щодо консолідації функцій державного регулювання та нагляду і сприяти його розвитку.

Вищенаведені пропозиції та контраргументи, до ідеї прийняття закону про «спліт», не були враховані, і на базі НБУ було створено Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг, що в свою чергу покладав на себе завдання зазначені на рисунку 1.9.

Основні завдання Комітету	забезпечення стабільності й надійності ринків небанківських фінансових послуг України, а також захист прав споживачів
	вирішення питань нагляду та регулювання ринків небанківських фінансових послуг України
	визначення тенденцій розвитку і за потреби надання пропозицій Правлінню Національного банку
	забезпечення координації роботи підрозділів нагляду за небанківськими фінансовими послугами
	застосування впливу та/або штрафних санкцій за порушення
	сприяння вдосконаленню законодавчого забезпечення для здійснення нагляду та регулювання діяльності
	забезпечення реалізації функцій Національного банку в сфері реєстрації та ліцензування учасників ринків
	забезпечення реалізації функцій Національного банку в сфері захисту прав споживачів фінансових послуг

Рисунок 1.9 – Основні завдання Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг

Джерело: створено автором на основі даних [20]

Отже, страховий ринок – є важливою складовою фінансового ринку країни. Завдяки його ефективному функціонуванню можливим є підвищення добробуту населення та стале економічне зростання. Тому ринок страхових послуг становить інтерес для розвитку економіки, важливим аспектом його існування є нагляд та контроль з боку держави. За достатньо невеликий термін незалежності України, органів, що займалися державним регулюванням страхової діяльності було немало. Найбільше часу наглядом займалася Нацкомфінпослуг, проте в 2020 році її змінив НБУ. Ця ситуація породила багато дискусій в суспільстві, щодо подальшого розвитку ринку страхування. Думки розділилися. Деякі громадяни виступали за перехід до нового органу державного регулювання ринків небанківських фінансових установ, інші ж вважали, що закон є недосконалим та варто знайти інший спосіб вирішення проблеми регулювання. Аналіз та оцінку ефективності такого рішення буде проведено в наступних розділах.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВОГО РИНКУ

2.1 Аналіз розвитку ринку страхових послуг

Визначивши теоретичні аспекти державного регулювання страхової діяльності та органи, що здійснюють такого виду дії, перейдемо до практичної складової, а саме оцінки ефективності страхового ринку.

Тому як державне регулювання має прямий вплив на ринок страхування, є доцільним дослідження його стану та показників ефективності з метою оцінки результативності діяльності органів контролю. Задля цього в першому пункті другого розділу проведемо загальний огляд основних складових ринку страхових послуг, з поглибленням деяких отриманих результатів за допомогою графічного вираження результатів на більшому проміжку часу. В свою чергу більш глибокий та ґрунтовний аналіз фінансово-економічних чинників буде продемонстровано в другому пункті розділу.

Отже, сформуємо таблицю 2.1, з горизонтальним аналізом основних показників страхування в Україні в 2020-2022 роках. З неї бачимо спільні для більшості показників тенденції до зменшення значень в 2022 році, внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну. В свою чергу, тільки в 2021 році ринок страхування почав потрохи оговтуватися та нарощувати потужності, після пандемії COVID-19, і знову відбувся поштовх, що призвів до більшого скорочення значень, ніж це було в 2020. Отже, бачимо що на протязі останніх років на ринку спостерігається складна ситуація, що зумовлена зовнішніми економічними проблемами, а страховий сегмент демонструє одні з найгірших показників на протязі всього досліджуваного періоду (2012-2022 років). Також знижуються премії та виплати з перестраховання, які є важливим показником для підвищення довіри населення, адже при перестрахованні учасники страхування отримують гарантії щодо відшкодування та безпеки договорів.

Таблиця 2.1 Горизонтальний аналіз основних показників страхового ринку України в 2020-2022 роках

Показник	Значення			Приріст, %	
	2020	2021	2022	2021	2022
Кількість страховиків у ДРФУ	210,0	155,0	128,0	-26,2	-17,4
Кількість договорів страхування, тис. одиниць	120576,5	131561,9	88102,0	9,1	-33,0
Валові страхові премії, у тому числі:	45175,9	49708,0	39615,7	10,0	-20,3
- зі страхування життя	5018,5	5882,0	4854,2	17,2	-17,5
- від перестраховальників	4201,8	1890,6	1123,4	-55,0	-40,6
Валові страхові виплати у тому числі:	14853,6	17958,3	13001,4	20,9	-27,6
- зі страхування життя	649,6	828,7	884,8	27,6	6,8
- перестраховальникам	453,0	341,1	176,8	-24,7	-48,2
Рівень валових виплат (збитковості), %	0,3	0,4	0,3	9,9	-9,2
Чисті страхові премії	41163,8	45987,3	38550,7	11,7	-16,2
Чисті страхові виплати	14411,6	17671,0	12810,8	22,6	-27,5
Рівень чистих виплат, %	35,0	38,4	33,2	9,8	-13,5
Рівень власного утримання страховиків, %	91,1	92,5	97,3	1,5	5,2

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Варто зазначити, що внаслідок повномасштабного вторгнення в Україні, особливого значення набуває страхування ризиків спричинених війною. З огляду на те, що люди живуть в умовах війни, і не зрозуміло коли українці отримають остаточну перемогу, важливою частиною розвитку страхування є врахування військових ризиків. Що також може створити умови для інвестування та відновлення українських виробництв.

Переходячи безпосередньо до показників, то одним з тих, що має вплив на розвиток страхування в Україні є кількість страхових компаній. Так на рисунку 2.1 можна спостерігати зміну численності страховиків в часі. З діаграми видно, що на протязі всього досліджуваного періоду відбувається зменшення кількості компаній, як в сегменті life, так і в non-life. Більше ніж за 10 років чисельність страховиків, в секторі страхування життя, знизилася на 50, і відповідно в 2022

році становила менше 20 % від кількості в 2012 році. Таке ж стрімке падіння спостерігалося й в сегменті інших видів страхування, окрім страхування життя. Так за період спостереження non-life страховиків стало менше на 236 одиниць, що становить близько 33 % від чисельності в 2012 році. Найзначніше падіння відбувалося в 2016, 2019 та 2021 роках. Скорочення ринку в 2016 році може бути поясненим сукупністю факторів, таких як: окупація росією українських територій, що призвела до зменшення страховиків та страхувальників; криза 2014-2015 років; затвердження Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, в 2016 році, Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика. Натомість в 2018 році попереднє положення втрачає чинність і замість нього Нацкомфінпослуг затверджує Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика. Як результат відбулося ужорсточення вимог до ліквідності, платоспроможності та розміру капіталу, що й могло стати причиною значного зменшення страховиків в 2019 році. В свою чергу зміна регулятора на НБУ в 2020 році зумовила падіння кількості компаній на ринку страхування в 2021 році. Національним банком були прийняті такі документи, що могли мати вплив на скорочення чисельності страховиків: Положення про вимоги до структури власності надавачів фінансових послуг, Положення про порядок розкриття інформації небанківськими фінансовими установами, Положення про застосування Національним банком України заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг, Положення про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг тощо. Загалом, можемо спостерігати тенденцію до зменшення кількості компаній внаслідок посилення вимог щодо платоспроможності. Тому робимо попередній висновок про те, що вихід з ринку страхових компаній – є очищенням ринку від неефективних та неприбуткових учасників.

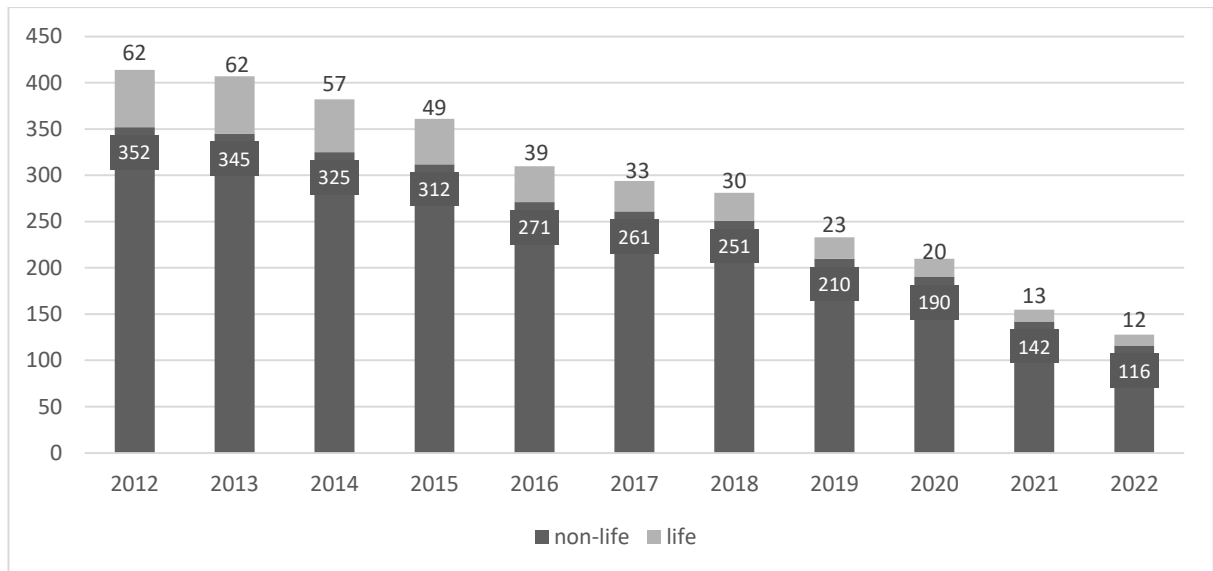

Рисунок 2.1 – Кількість страховиків у Державному реєстрі фінансових установ в 2012-2022 роках

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Варто зазначити, що підвищення вимог до платоспроможності, прозорості структури власності, запобіганню тероризму тощо, що вживає НБУ є корисними та ефективними діями, задля очищення ринку та його прозорості, але разом з тим існує проблема того, що Національний банк України при затвердженні положення чи іншого документа вдається до їх частоті редакції, що може створювати певні проблеми для страховиків, які змушені швидко реагувати та підлаштовуватися під нові реалії.

Також існує проблема того, що у воєнний час продовжують посилюватися вимоги до страховиків, коли вони і так стикається з багатьма проблемами та ризиками. Так прийняття вимог до майнового стану власників страхових компаній, до корпоративного управління можуть створювати додаткові перешкоди на ринку для страхових компаній.

Задля підтвердження чи спростування попередньої думки про вихід з ринку неконкурентоздатних учасників процесу страхування, створимо таблицю 2.2 в якій продемонстрований рівень концентрації страхового ринку в 2012 та 2022 роках. З неї видно, що частка премій від всього обсягу зібраних в сегменті life з часом зростає (на 20%). Більше ніж половина премій зосереджується в руках

З найбільших компаній, тому зі зменшенням кількості страховиків відбувається підвищення концентрації ринку. Щодо non-life страхування, то тут прослідковується зростання, близько на 10 %, частки премій в Top 3 страховиків. Загалом в сегменті страхування іншого, окрім страхування життя 70% від усіх премій зосереджуються в 20 компаніях. З одного боку отримані результати є непоганими, адже знаходження більшої частки премій у малої кількості підприємств може свідчити про надійність страховиків. Проте, за високої концентрації, можуть виникати проблеми монополізації ринку, завищення тарифів та інших зловживань. Завадити цим проблемам і є одним із завдань державного регулювання.

Таблиця 2.2 Рівень концентрації страхового ринку України за преміями в 2012 та 2022 роках, %

Перші (Тор)	Страхування "life"		Страхування "non-life"	
	Частка на ринку, %		Частка на ринку, %	
	2012	2022	2012	2022
Тор 3	44,0	64,8	9,9	22,5
Тор 10	90,4	98,8	28,6	51,2
Тор 20	97,9	100,0	46,8	71,0
Тор 50	100,0	X	70,8	86,1
Тор 100	X	X	84,3	89,1
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Заторкуючи питання виводу з ринку страхових компаній також варто відмітити наступні його аспекти. Станом на зараз не існує органу, який б гарантував страхові виплати учасникам ринку страхування, за аналогією до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що діє на банківському ринку. В Україні була спроба прийняти такий закон, але вона не досягла успіху. В 2013 році, після прийняття в першому читанні проекту закону "Про Фонд гарантування

страхових виплат за договорами страхування життя" жодних результативних кроків в цьому напрямку не було проведено. Щоправда НБУ в Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року ставив собі за мету створення механізмів гарантування на ринку небанківських фінансових послуг, але поки про жодні рух в цьому напрямку не відомо. Це в свою чергу є одним з факторів, що впливає на рівень довіри населення до ринку страхування та створює перешкоди на шляху розвитку страхового сегменту. Як наслідок можна казати про не в повній мірі виконання соціальної функції державного регулювання страхової діяльності.

Наступною складовою, що варто було б розглянути є кількість договорів страхування укладених на протязі 2012-2022 років. Для цього сформуємо рисунок 2.2. З малюнку спостерігаємо вже бачені тенденції по спаданню активності страхування в 2014, 2020 та 2022 роках. Після анексії, частини території України росією, страховому ринку вдається швидко подолати падіння і вже в 2015 році кількість підписаних договорів страхування досягає найбільшого значення за весь досліджуваний період. В 2015-2019 роках відбуваються незначні коливання, але в середньому за ці роки чисельність угод становить 190 000 тис. одиниць. Натомість після падіння в 2020 році, збільшення в 2021 відбувається менше ніж на 10 000 тис. одиниць (і не становить досягає навіть значень 2014 року). Вже в 2022 році спостерігається мінімальна кількість укладених договорів страхування, здебільшого через надзвичайно низьку активність в другому кварталі 2022 року, тобто на початку повномасштабного вторгнення росії в Україну.

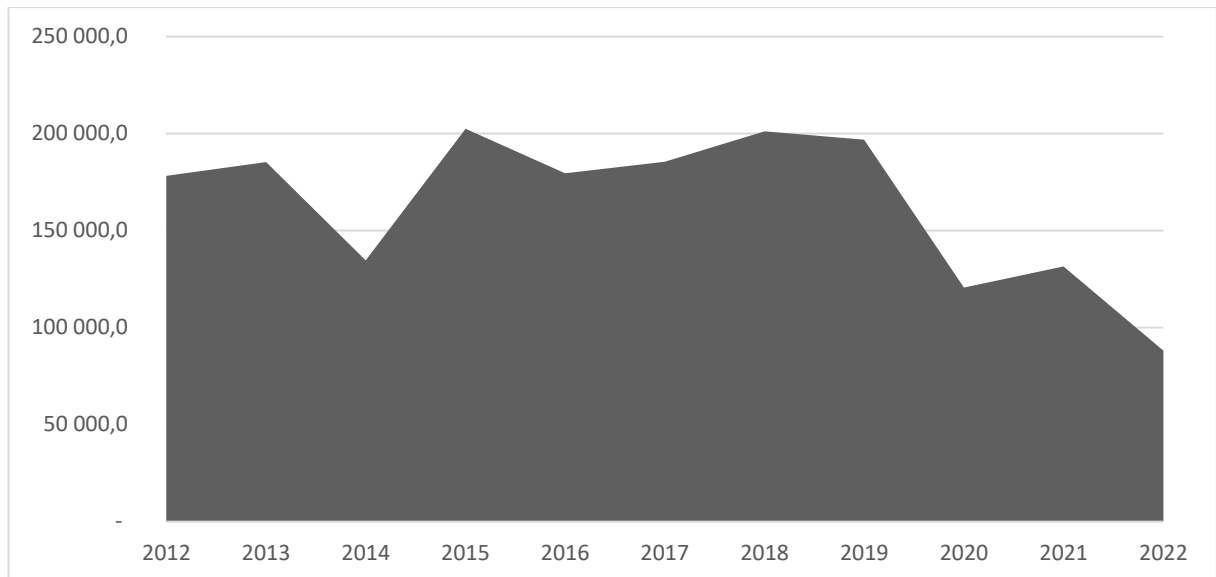

Рисунок 2.2 – Кількість укладених договорів страхування в 2012-2022 роках, в тисячах одиниць

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Говорячи про договори страхування, варто відмітити такий важливий аспект страхового ринку як вартість страхування. В цій площині в Україні існує також певний перелік проблем та питань. Так, зокрема, на вітчизняному страховому ринку не існує практики врахування катастроф при встановленні ціни на послугу. Хоча ці, та не тільки, чинники мають безпосередній вплив на страховий ринок. Також деякі види страхування є дуже дешевими, що може бути не вигідно страховикам. Так наприклад тариф на поліс з страхування цивільної відповідальності власників зброї вартує 17 гривень за рік, в той час як страхова сума у разі смерті потерпілого становить 11 000 гривень, а в разі пошкодження майна до 30 000 грн [21]. Цей вид страхування є обов'язковим, і варто додати, що для багатьох таких видів страхування існує великий розрив в страхових сумах та тарифах.

Порушивши питання видів страхування, далі сконцентруємося на знаходженні частки обов'язкових та добровільних видів страхування на ринку та визначенні найбільш значимих видів серед них. Для цього складемо таблицю 2.3, де проведемо вертикальний аналіз платежів за видами страхування, в 2020-2022 роках. Як бачимо переважним попитом, за валовими надходженнями страхових

платежів, користуються добровільні види страхування, інші, ніж страхування життя. Вони становлять більше 50% від всіх платежів, наступними йдуть обов'язкові види недержавного страхування, і найменшу частку має страхування життя. По двом останнім складовим можемо спостерігати зростання в часі. Life показує низьке поступове збільшення на не більше ніж 1%. Обов'язкове страхування в той час, в 2022, підвищується приблизно на 10%, що пов'язано з скороченням на цю частку добровільного. Останнє відбувається внаслідок значного зменшення платежів за майже всіма видами добровільного страхування, іншими, ніж страхування життя.

Таблиця 2.3 Вертикальний аналіз валових надходження страхових платежів за видами страхування в 2020-2022 роках, в млн грн та %

Вид страхування	Страхових платежів, млн грн			Структура, %		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Страхування життя	5018,5	5882,0	4854,2	11,1	11,8	12,3
Добровільне страхування (інше, ніж страхування життя)	31545,3	33544,7	22819,5	69,8	67,5	57,6
Обов'язкове, недержавне страхування	8612,1	10281,3	11942,0	19,1	20,7	30,1
Всього	45175,9	49708,0	39615,7	100,0	100,0	100,0

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Також варто звернути увагу на страхування життя, та його частку на ринку. Як видно вона незначна, кількість страхових компаній в цьому сегменті також мала, це може вказувати на те, що в Україні існує низький рівень соціального захисту населення та недовіра до страхового ринку, особливо щодо life страхування. Детальніше про це в другому пункті розділу.

Повертаючись до видів страхування, то для їх детальнішого аналізу було виокремлено такі найпопулярніші за надходженням страхових платежів, різновиди страхування (рисунок 2.3): ОСЦПВ (внутрішні договори), Зелена картка, КАСКО, медичне страхування, страхування від нещасних випадків,

страхування майна та вогневих ризиків, страхування фінансових ризиків, страхування вантажів та багажу, страхування життя та інші види. Серед всіх, тільки перші два є обов'язковими видами страхування, й вони становлять в середньому 87 % від всіх платежів отриманих із обов'язкових видів страхування за 2020-2022 роки.

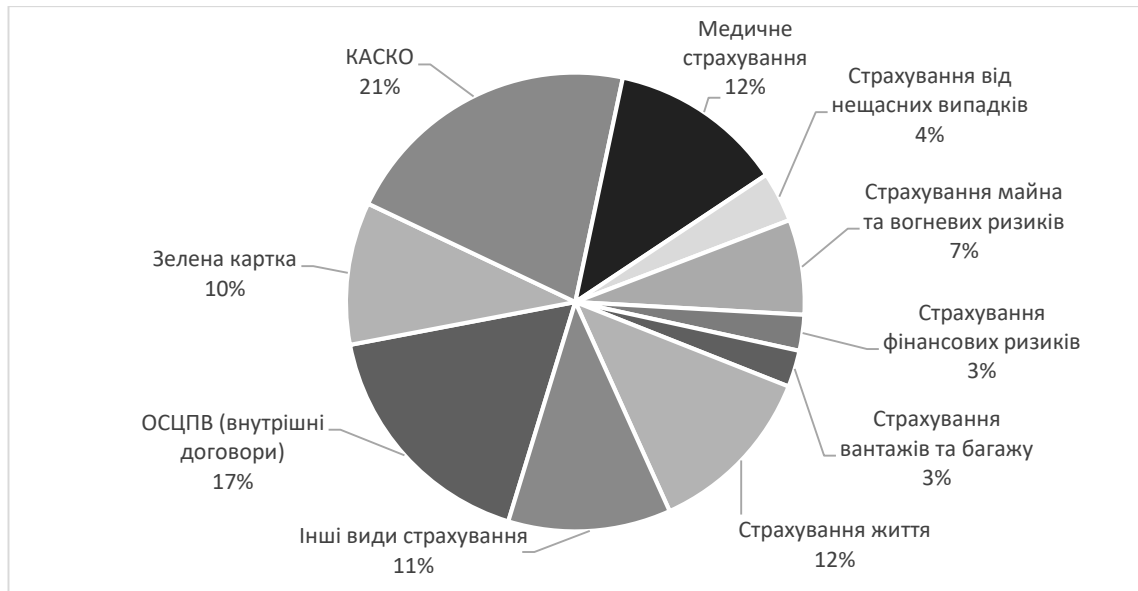

Рисунок 2.3 – Структура страхового портфелю в 2022 році, %

Джерело: створено автором на основі даних [6]

На рисунку 2.4 продемонстровано інформацію про розмір валових надходжень платежів у розрізі виокремлених видів страхування. З малюнку бачимо схожі тенденції до тих які вже були продемонстровані на попередніх графіках. Так, 2021 рік став часом відновлення та підлаштування економіки під пандемію COVID-19, що масштабно розгорнулася в 2020 році. В свою чергу, війна 2022 року знов «обвалила» ринок та значно зменшила страхування по найпопулярніших видах страхування. Падіння в 2022 році перевищило результати 2020 року. Зростання на протязі всіх досліджуваних років спостерігалось тільки за Зеленою картою (збільшення більше ніж в 2 рази в порівнянні з показниками 2021 року), з причини виїзду значної частки українців за кордон. Найменші збитки в 2022 році понесли види: ОСЦПВ (внутрішні договори), страхування від

нещасних випадків та страхування життя. Відбулося падіння на 1%, 12% та 17% відповідно, до попереднього періоду.

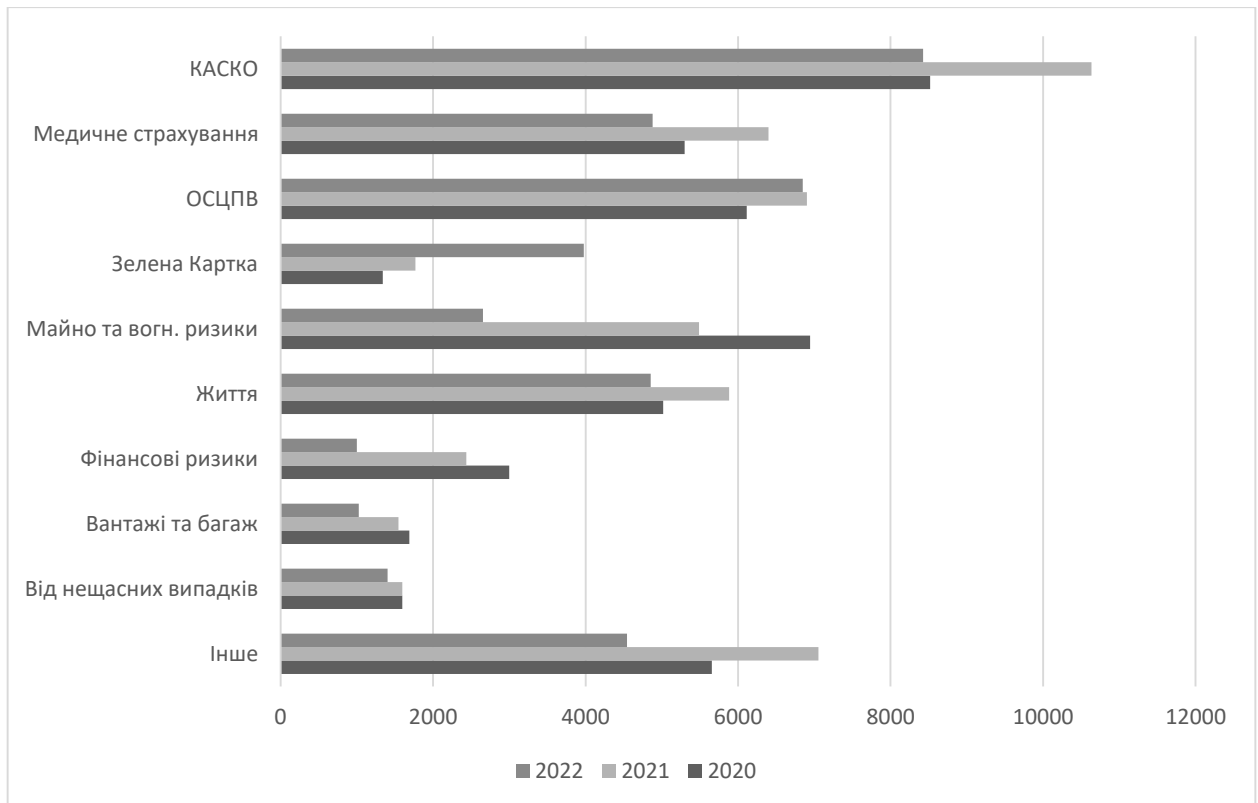

Рисунок 2.4 – Валові надходження страхових платежів в розрізі видів страхування в 2020-2022 роках, млн грн

Джерело: створено автором на основі даних [6]

На рисунку 2.5 розглянемо кількість укладених договорів в розрізі тих самих видів страхування. Як видно, здебільшого по видах, що приносять найбільші валові надходження укладається дуже незначна кількість договорів. Так, наприклад, КАСКО є одним з лідерів в минулій діаграмі, проте угод з цього типу страхування укладається чи не найменше з усіх зазначених на малюнку, в той час як з обов'язкового виду страхування «Особисте страхування від нещасних випадків на транспорті», що не був зазначений на рисунках 2.4-2.5, підписується майже 43 мільйони договорів, при надходженнях страхових платежів у розмірі 54 млн грн. Щодо загальних тенденцій, то загалом вони схожі на попередні, окрім того, що в 2021 році за видами: «Майно та вогневі ризики», «Життя», «Від нещасних випадків» - спостерігається продовження зменшення кількості угод.

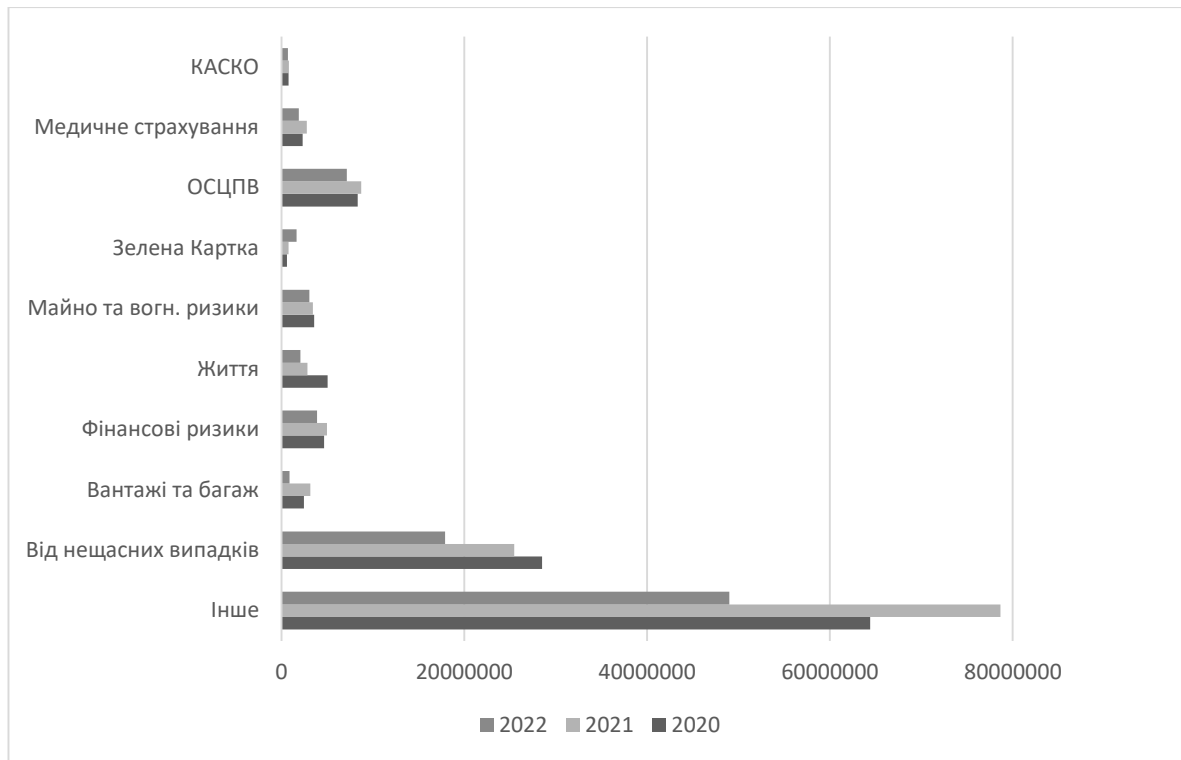

Рисунок 2.5 – Кількість укладених договорів страхування в розрізі видів страхування в 2020-2022 роках, одиниць

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Переходячи безпосередньо від видів страхування та договорів варто розглянути такий важливий показник розвитку страхового ринку як страхові платежі та виплати. Для цього побудуємо рисунок 2.6, де простежимо зміну в часі валових страхових премій, валових страхових виплат та рівня виплат. З малюнку видно, що валові премії стабільно зростають з 2015 року по 2019 рік. Незначне падіння спостерігається в 2014 та більше в 2020 роках, що можна пов'язати з початком російсько-української війни та з поширенням COVID-19. В 2021 році відбувається відновлення після пандемії та адаптація до нових умов життя, що тягне за собою покращення динаміки премій. Проте вже в 2022 році починається широкомасштабне вторгнення в Україну, що провокує падіння на трохи менше 10 000 млн грн. Щодо виплат, то вони в середньому демонструють схожі тенденції з преміями, але є значно меншими за премії. Рівень виплат у пікові події (окрім 2022 року) навпаки збільшується, зокрема через значне зменшення премій та незначне падіння, а іноді й зростання валових виплат.

Загалом рівень виплат останніми роками знаходиться на прийнятному рівні, проте його низькі значення також впливають на ступінь довіри українців до страхового ринку.

Рисунок 2.6 – Динаміка валових страхових премій, виплат та рівня виплат в 2012-2022 роках, млн грн та %

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Продовжуючи попередній графік сформуємо рисунок 2.7 з тією самою динамікою валових страхових премій та виплат, але в доларовому еквіваленті. Як бачимо спостерігаються тенденції схожі з попереднім рисунком, за виключенням того, що в 2014 році гривня значно девальвує і спостерігається зростання ціни долара майже в два рази, відповідно до чого відбувається стрімке падіння розміру страхових премій та виплат. Більш глибоке зменшення відбувається й в 2022 році. Різкі зміни пояснюються великими коливаннями курсу гривні щодо долара в нестабільні періоди. Отже, відповідно до сформованого графіку, в 2022 році спостерігається найгірша ситуація з розміром преміями за весь досліджуваний період, а виплати в свою чергу мають трохи вищі показники, ніж це було в 2014-2016 роках.

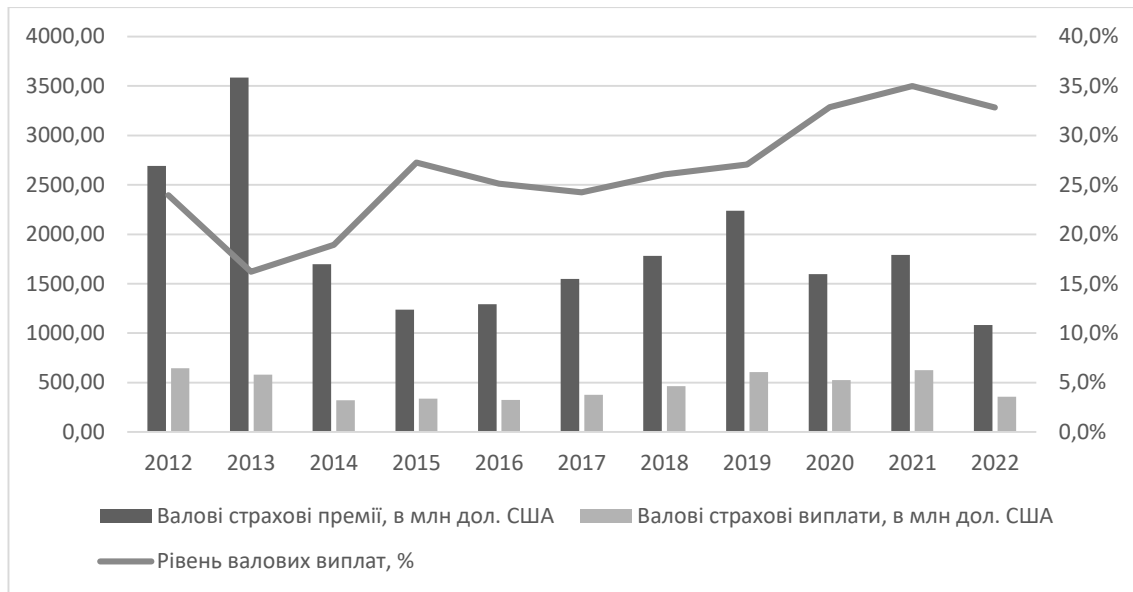

Рисунок 2.7 – Динаміка валових страхових премій, виплат та рівня виплат в 2012-2022 роках, млн дол. США та %

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Отже, провівши неглибокий аналіз ринку страхування, можна зробити попередні висновки про існування на ньому таких проблем, як: недовіра населення, неповномірне виконання деяких функцій органом регулювання, скорочення показників в часі в доларовому еквіваленті, неефективне використання ресурсів тощо. На рівні з цим існують позитивні ініціативи в законодавчій площині, які варто надалі продовжувати та узагальнювати.

2.2 Фінансово-економічний аналіз розвитку страхового ринку

Провівши поверхневий огляд основних показники ринку страхування, варто перейти до більш детального розгляду фінансових показників, вимог до капіталу та активів, визначення ролі українського ринку на світовому ринку страхування тощо. Це допоможе поглибити розуміння та довести або спростувати вже сформовані тези.

Для початку сформуємо таблицю 2.4, де розглянемо активи, резерви та обсяг сплачених капіталів в 2020-2022 роках. Спостерігаємо, що кількість активів

в часі здебільшого зростає, це й стосується резервів, що демонструють збільшення на 12% в 2022 році. Тобто вимоги зростають, натомість падіння відбувається в обсягах сплачених статутних капіталів.

Таблиця 2.4 Показники страхового ринку України в 2020-2022 роках

Показник	Значення			Приріст, %	
	2020	2021	2022	2021	2022
Обсяг сформованих страхових резервів	34193,0	36555,7	41055,0	6,9	12,3
Активи за балансом	64920,2	64209,2	70338,1	-1,1	9,5
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування»	46191,1	47159,2	54123,5	2,1	14,8
Обсяг сплачених статутних капіталів	9748,1	7923,7	6716,8	-18,7	-15,2

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Далі задля кращого розуміння стану страхового ринку варто детальніше дослідити зміну активів та страхових резервів на ринку і відповідно рівня резервів (рисунок 2.8). З малюнку спостерігаємо, що відбувається помірне зростання розміру активів страхових компаній. Зниження спостерігалось впродовж 2014-2016 років, що пов'язано з початком російської збройної агресії проти України та окупацією Криму та східних територій України. Після падіння відбувається повільне відновлення, а в 2022 році значення досягає показників 2014 року. В свою чергу резерви, останні 10 роки, демонструють збільшення, а останні 3 роки становлять більше 50 % від всіх активів. Це є важливим, адже за рахунок страхових резервів страховики можуть гарантувати клієнтам виконання зобов'язань перед ними. На графіку спостерігаємо, що резерви з кожним роком стабільно, потроху зростають, що свідчить про підвищення надійності та платоспроможності страховиків. Отже, за рахунок падіння активів і подальшого незначного їх збільшення, резерви змогли досягти та становити 58,4 % від активів в 2022 році.

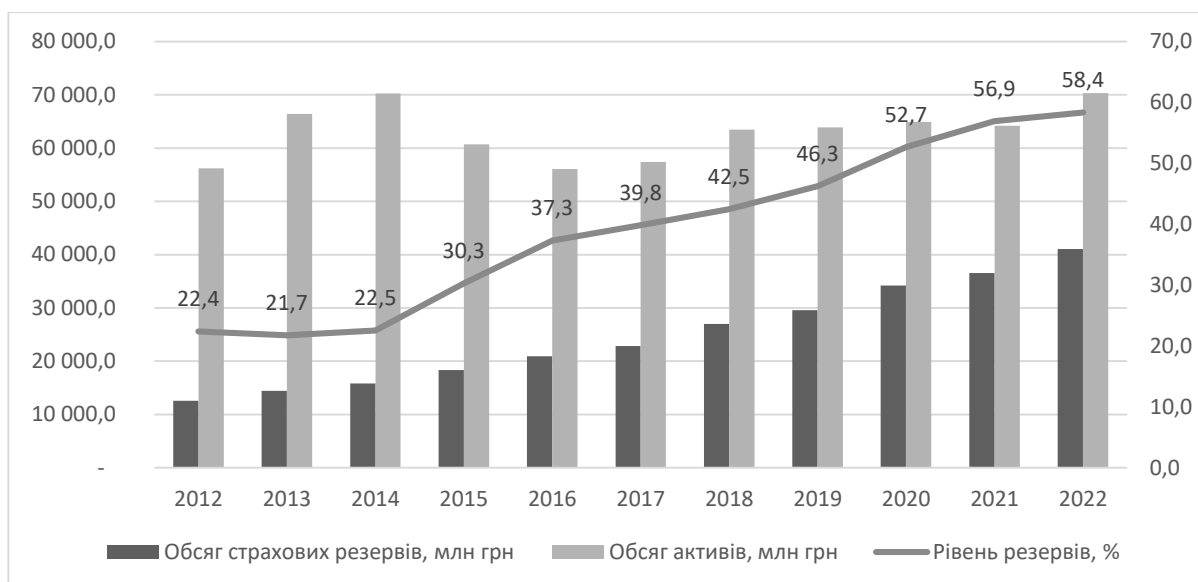

Рисунок 2.8 – Обсяг активів, страхових резервів та рівня резервів в 2012-2022 роках, млн грн та %

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Продовжуючи попереднє спостереження створимо рисунок 2.9, де дослідимо те ж співвідношення між резервами та обсягом активів, але вже в доларовому еквіваленті. Як можемо помітити, існують інші тенденції. Внаслідок різкого здороження долару в 2014 та 2015, з причин окупації росією території України, відбувається стрімке падіння розміру активів. Падіння помітне і в 2020 році, через пандемію, та в 2022 році, внаслідок широкомасштабного вторгнення на територію України. Отже, курс гривні дуже чутливо реагує на «шоки», що трапляються в економіці, внаслідок чого спостерігається девальвація гривні і тому знецінення активів. Щодо резервів, то тут відбулися схожі тенденції до активів, зниження в 2014 році змінює незначене зростання з 2016 року. Отже, не дивлячись на зростання активів та резервів в гривневому еквіваленті, яке було продемонстровано раніше, насправді в доларовому вимірі показники сильно впали, і так і не змогли після цього відновитися.

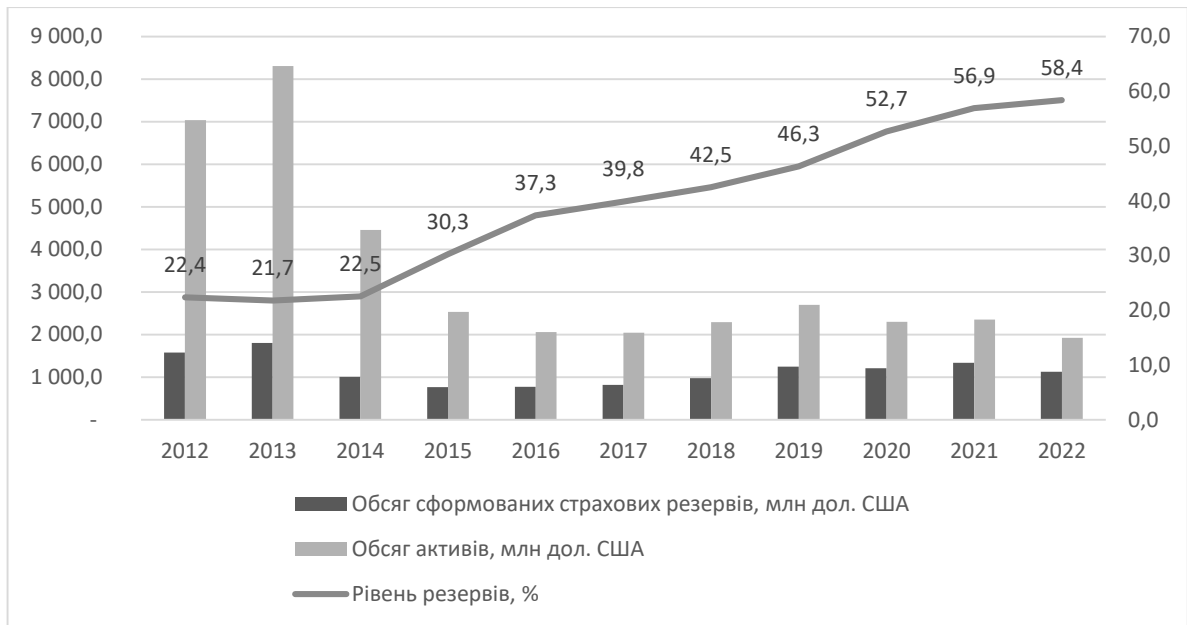

Рисунок 2.9 – Обсяг активів, страхових резервів та рівня резервів в 2012-2022 роках, млн дол. США та %

Джерело: створено автором на основі даних [6]

Далі більш детально розглянемо стан резервів. Для цього побудуємо рисунок 2.10, де продемонстровані складові резервів та страхові виплати. Резерви незароблених премій та страхові виплати/відшкодування знаходять на приблизно однаковому рівні, іноді переважають одні, іноді інші. Натомість частка резервів заявлених, але не виплачених збитків є меншою, але при додаванні до неї резерву незароблених премій, видно, що ці складові перевищують суму виплат. Це може бути свідченням наявності перерезервування на страховому ринку. Тобто виникає ситуація при якій частина наявних резервів залишається невикористаною, що може негативно впливати на страховиків. В середньому, за досліджуваний період, резерви перебільшували виплатами в 1,5 рази.

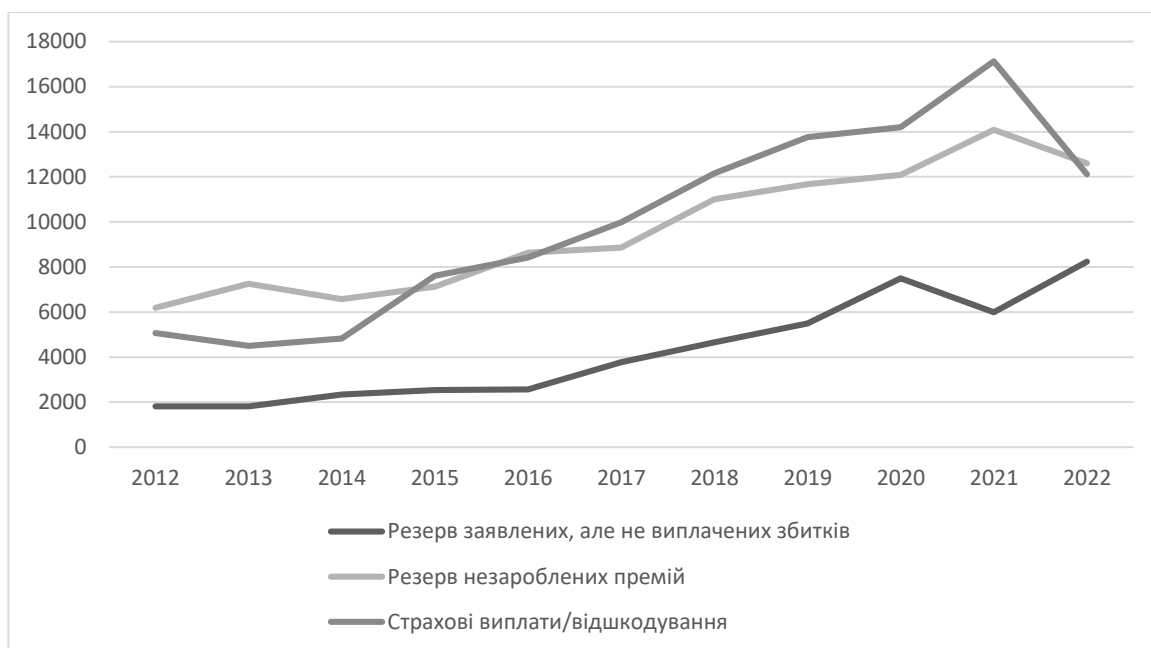

Рисунок 2.10 – Динаміка резервів заявлених, але не виплачених збитків, резервів незароблених премій та страхових виплат в 2012-2022 роках, млн грн
Джерело: створено автором на основі даних [6]

Наступним кроком в дослідженні вітчизняного страхового ринку є розрахунок показників: ліквідності, рентабельності, платоспроможності та ділової активності – та їх порівняння з нормативними значеннями. Для цього було створено таблицю 2.5, в якій були зазначенні результати обчислення коефіцієнтів. Підсумовуючи, показники ліквідності та платоспроможності демонструють значне переважання рекомендованих значень, проте в 2021 демонструють падіння по відношенню до 2020 року, зокрема відбувається зменшення оборотних активів та власного капіталу страхових компаній. Також зниження зазнали й прибутки, що в свою чергу позначилося на коефіцієнтах рентабельності, які здебільшого менші за 0,2. Проте варто зазначити, що здебільшого для страхування характерні низькі значення прибутковості активів, капіталу тощо, але натомість рентабельність страхування здебільшого має стабільно-хороші результати. Показники ділової активності мають схожі тенденції до попередніх коефіцієнтів: значне падіння в 2021 році, і, здебільшого, відновлення збільшення значень в 2022 року по відношенню до 2020.

Таблиця 2.5 Коефіційний аналіз страхового ринку України в 2020-2022

роках

Показник	Розраховане значення			Рекомендоване значення
	2020	2021	2022	
<i>Показники ліквідності</i>				
Коефіцієнт покриття	6,74	6,13	6,62	Від 2 і більше
Коефіцієнт швидкої ліквідності	6,72	6,12	6,61	0,7-0,8 і більше
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	4,13	3,92	4,79	0,3 і більше
<i>Показники платоспроможності</i>				
Коефіцієнт платоспроможності	0,92	0,91	0,94	Більше 0,5
Коефіцієнт фінансування	0,61	0,53	0,48	Менше 1
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	0,85	0,84	0,85	Більше 0,5
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1,36	1,30	1,70	Більше 0 (збільшення в динаміці)
<i>Показники рентабельності</i>				
Коефіцієнт рентабельності активів	0,04	0,03	0,06	Більше 0,2 (збільшення в динаміці)
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,12	0,08	0,17	Більше 0,2 (збільшення в динаміці)
Коефіцієнт рентабельності діяльності	0,11	0,08	0,16	Більше 0,2 (збільшення в динаміці)
Коефіцієнт рентабельності страхування	0,26	0,18	0,36	Більше 0,2 (збільшення в динаміці)
<i>Показники ділової активності</i>				
Коефіцієнт оборотності активів	0,51	0,14	0,51	Збільшення в динаміці
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	4,92	1,32	5,00	Збільшення в динаміці
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	6,74	1,81	6,86	Збільшення в динаміці
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	547,29	146,97	556,50	Збільшення в динаміці

Продовження таблиці 2.5

Показник	Розраховане значення			Рекомендоване значення
	2020	2021	2022	
<i>Показники ділової активності</i>				
Коефіцієнт оборотності основних засобів	8,41	2,26	8,55	Збільшення в динаміці
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	1,45	0,39	1,47	Збільшення в динаміці

Джерело: розраховано автором на основі даних [6]

Продовжуючи тему страхових премій розрахуємо та продемонструємо на рисунку 2.11 рівень проникнення страхування в економіку України, що визначається як співвідношення кількості премій до ВВП. В зв'язку з воєнним станом можливим є обрахунок тільки до 2021 року, адже в 2022 інформація щодо розміру ВВП є непублічною. Отже, на рисунку спостерігаємо зменшення рівня проникнення на протязі останніх 8 досліджуваних років. В 2021 році співвідношення становило 0,9 % і це низький показник. Все це є свідченням того, що ринок страхування є недостатньо розвинутим, а населення немає довіри до нього, й відповідно не користується послугами, що він надає.

Рисунок 2.11 – Рівень проникнення страхування в економіку України в 2012-2021 роках, %

Джерело: розраховано автором на основі даних [6; 22]

Наступним показником є щільність страхування в Україні (рисунку 2.12), тобто кількість премій в доларах США на одну душу населення. На малюнку спостерігаємо схожі тенденції до попередніх графіків: зростання до 2014, потім спад, і поступове відновлення до 2019, що знову змінюється спадом. Варто зазначити, що значення є дуже низькими, а серед європейських країн в Україні спостерігаються одні з найнижчих розмірів премій на особу.

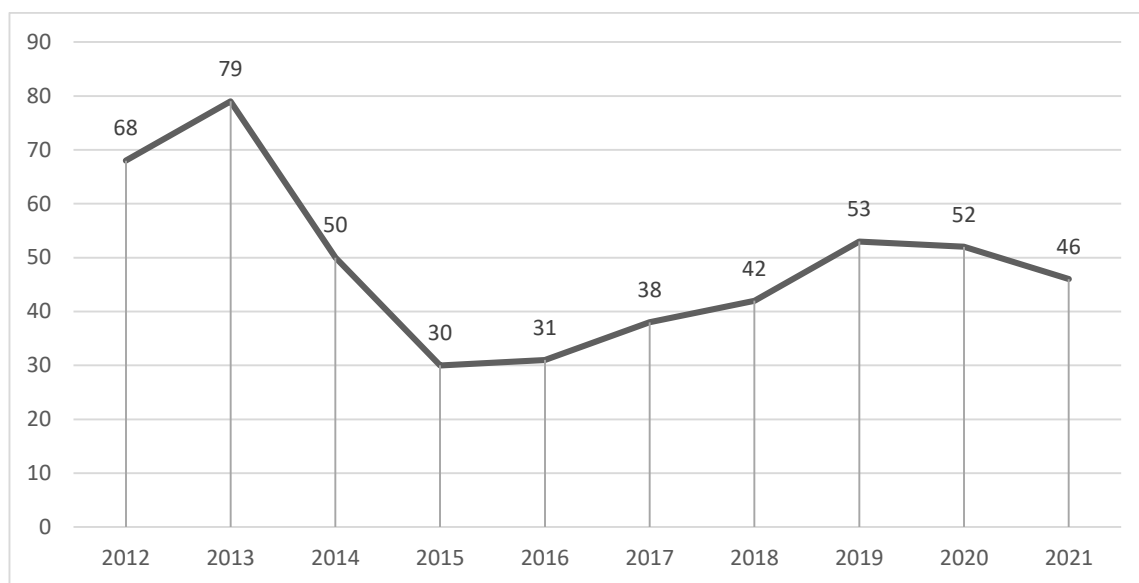

Рисунок 2.12 – Щільність страхування в Україні в 2012-2021 роках, дол. США

Джерело: створено автором на основі даних [23]

На наступному рисунку 2.13 розглянемо зміну частки страхового ринку України на світовому ринку страхування на протязі 2012-2021 років, за загальним обсягом премій та окремо за обсягами в секторах non-life і life. З малюнку видно, що страхові премії від інших видів страхування, окрім страхування життя перевищують премії від страхування життя. Останні, майже весь досліджуваний період, не перевищують 0,01 % від всього ринку страхування за обсягами премій. Non-life в свою чергу з 2015 року не підіймаються вище 0,07 %. Загальний ж обсяг винагород коливається в межах 0,03-0,08 %. За 2012-2022 роки спостерігаємо тенденцію до падіння частки ринку з 2014 року, з невеликим відновленням в 2017-2018 роках. В 2021 році український страховий ринок посів 62 місце серед світових, в найкращі часи Україна займала 49 позначку (2013 рік).

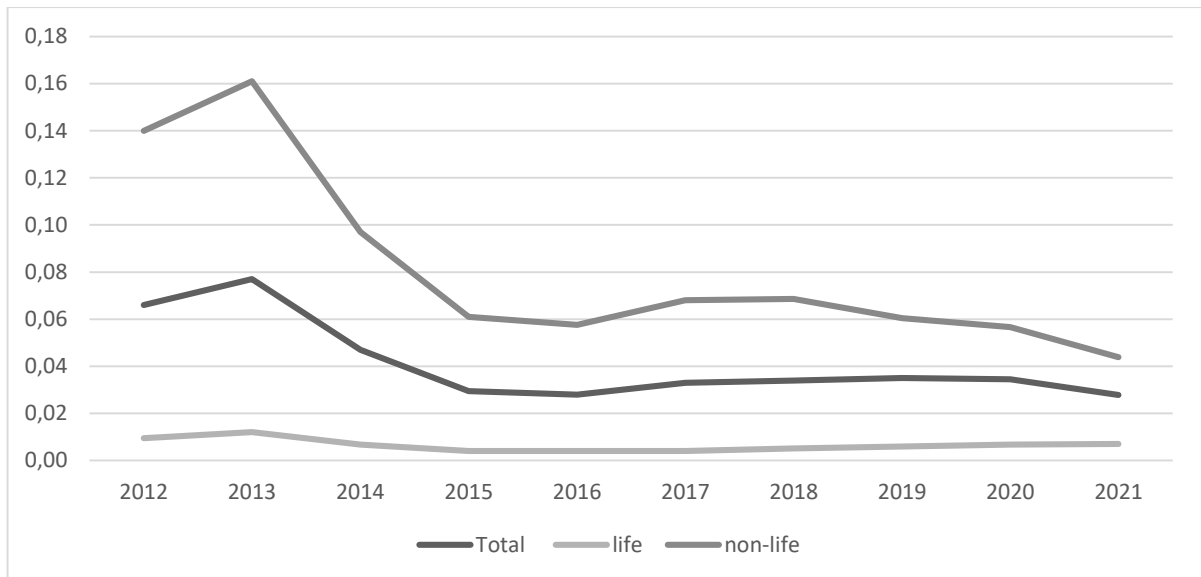

Рисунок 2.13 – Частка страхового ринку України на світовому ринку страхування в 2012-2021 роках, %

Джерело: створено автором на основі даних [23]

Підсумовуючи, ринок страхових послуг за досліджуваний період 2012-2022 років, пережив три «шоки»: в 2014 році – окупація росією Криму та східних територій України; в 2020 році – пандемія COVID-19; в 2022 році – широкомасштабне вторгнення росії на українську територію. Наслідком цих потрясінь стало скорочення основних показників страхового ринку та зниження темпів його розвитку. Це стало тими проблемами, які державне регулювання не змогло б нівелювати повністю з об'єктивних причин, проте могло б зменшити їх вплив на стан ринку. З огляду на те, що на час переходу регулювання ринку небанківських фінансових установ до НБУ, випало багато проблем, важко неупереджено оцінити роботу нового наглядового органу. Але можна зробити висновки про ринок, на основі наявного дослідження.

Отже, ринок страхування переживає не найкращі часи. Відбувається падіння кількості премій, виплат, кількості договорів страхування. При переводі в доларовий еквівалент скорочення ринку стає ще більш помітним. Зокрема після 2014 року відбувається зростання долару майже вдвічі і проблеми активів, резервів, премій та інших показників стають ще помітнішими. Так, наприклад, більшість з них досі не можуть досягти рівня 2013 року. Зменшується і частка

українського ринку на світовому ринку страхування, знижуються щільність та рівень проникнення страхування, що свідчить про наявність незначного впливу страхування на економіку. Тобто ситуація з часом тільки погіршується. Щодо плюсів, то тут можна сказати про зменшення кількості страхових компаній, вихід неефективних учасників з ринку, підвищення вимог до платоспроможності та перехід до прозорості ринку тощо. Отже, найбільше позитивних змін спостерігаються в законотворчій площині. Серед недоліків, що можуть існувати на ринку є не в повній мірі ефективне використання потенціалу та функцій, що виконують страховики. Серед них основними є калькуляційна та контролююча, що змогло б допомогти у проведенні реформування медичної та пенсійної реформи тощо. Також на ринку існує перерезервування та недовіра населення до страхових послуг.

РОЗДІЛ 3. НАДАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО УСУНЕННЯ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід державного регулювання

Створюючи щось нове, люди відштовхуються від вже існуючих знання та досвіду який набули або вони самі, або інші. Цей принцип допомагає розвиватися та впроваджувати інновації. Маючи підґрунтя стає можливим не починати весь довгий ланцюг спочатку, а на основі наявних знань створити найкращий варіант не прикладаючи зайвих зусиль. Це характерно для більшості процесів, технологій та методів, що існують в суспільстві. Це й характерно для страхування.

Зосереджуючись саме на питанні державного регулювання, то для влади є важливим сприйняття іноземного досвіду та його аналіз, з метою імплементації у власні реалії. Далі розглянемо детальніше які методи, підходи, правила та вимоги висувають іноземні країни, щодо державного регулювання власного страхового ринку.

Варто почати з підходів, які використовують різні країни до державного регулювання страхової діяльності. Раніше, в першому розділі, було розглянуто деякі методи нагляду за ринком. В цьому пункті більш детально поговоримо про це і проаналізуємо підходи на основі прикладів країн, що їх використовують.

Почнемо з функціональної (секторальної) моделі регулювання, тої, від якого відмовилася Україна в 2020 році, прийнявши закон про «спліт». Ця модель вже довела свою неефективність на вітчизняному ринку, але коротко оглянемо де і як використовується модель. Отже, однією з країн, що застосовують функціональний підхід до державного регулювання – є Іспанія. В країні існують такі органи: Національна комісія з ринку цінних паперів (CNMV), що відповідальна за регулювання та нагляд за ринком цінних паперів Іспанії; Банк Іспанії, що здійснює нагляд за банківською системою, деякими кредитно-

фінансовими, платіжними установами та установами, що мають право випускати електронні гроші; Генеральний директорат страхування та пенсійних фондів Іспанії (DGSFP), що здійснює нагляд за діяльністю страхових та перестрахових компаній, пенсійних фондів та інструментів сек'юритизації [24].

Функціональну (або секторну) модель можна назвати базовою, тою з якої починалося становлення ринків більшості країн. Справа в тому, що здебільшого розбудова різних складових фінансового ринку відбувалася в різні часи та різними темпами, що зумовлювало окреме регулювання кожного з цих елементів. Відповідно все починалося з функціонального підходу. З часом, коли суспільство розвивалося, ринки сформувалися в дієздатному вигляді, а секторальна модель, з різних причин, показувала свою нездатність до подолання існуючих викликів – почав відбуватися перехід до відносно нових методів. Так було сформовано модель з єдиним центром регулювання всього фінансового ринку, або його частини. При тому що в різних країнах це відбувалося або поза Центральним банком, або під його контролем. Варто також додати, що навряд чи можна знайти країну з повною відповідністю системи до теоретичного її визначення. Кожна держава підлаштовує модель під власні вимоги.

Отже, далі розглянемо інтегрований підхід до державного регулювання. Однією з перших країн, що здійснила перехід до такого типу нагляду стала Швеція. В 1991 році два її органи регулювання: Банківська інспекційна рада (BIB), що регулювала банки та ринок цінних паперів та Служба нагляду за приватним страхуванням (PISS), що відповідала за страховий ринок – були об'єднані в один. Цим органом стала Фінансова інспекція (FI). Цей крок був зумовлений потребою в підвищенні зв'язку та імплементації спільних правил для банківського, страхового та ринку цінних паперів. FI діє на базі Міністерства фінансів Швеції, а фінансується здебільшого з бюджету та частково з мит, що сплачують учасники ринку [25]. Варто зазначити, що деякі аспекти фінансового ринку є непідконтрольними Фінансовій інспекції, серед них регулювання пенсійної системи та деякі сфери ринку цінних паперів. Також на ринку існує ще один важливий учасник - центральний банк Швеції (Ріксбанк). Ріксбанк

відповідає за проведення монетарної політики та має за мету сприяння стабільності і ефективності фінансової системи [26]. Отже, загалом існуюча в Швеції система є прикладом інтегрованого підходу державного регулювання, що перебуває поза наглядом Центрального банку.

Ще одним варіантом інтегрованого нагляду є ситуація, коли контроль за всім фінансовим сектором знаходиться в повноваженнях Центрального банку. Прикладом такої моделі є Угорщина, де в Центральний банк (MNB) здійснює нагляд за фінансовим ринком, а саме: банками, страховими та перестраховими компаніями, кредитними спілками, ринком цінних паперів, інвестиційними компаніями тощо [27].

Окремо також можна виділити підхід Твін Пікс, що є проміжним між інтегрованим та функціональним. Ця модель є відносно новою і за мету ставить розмежування повноважень між органами. Але їх поділ відбувається не на основі ринку, який орган регулює, а на основі завдання, яке цей орган виконує.

Як приклад вищеописаної моделі розглянемо більш детально досвід Великої Британії. До глобальної фінансової кризи 2007-2008 років у країні діяло Управління фінансової служби (FSA), що займалося наглядом за фінансовими ринками. Тобто існувала інтегрована система регулювання. Орган був недержавною структурою, незалежною від Центрального банку, що фінансувалася за рахунок компаній, які підлягали регулюванню. За призначення керівництва відповідало Казначейство, перед ним відповідно відбувалося звітування. Криза, в свою чергу, показала недосконалість існуючого механізму, що в подальші роки змусило Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії вдатися до реформування наявної структури. Основними проблемами інтегрованої системи стала недооцінка ролі Банку Англії та недостатня координація дій між центробанком, FSA та Казначейством. Тому, в 2013 році, Велика Британія перейшла до моделі Twin Peaks, де повноваження попереднього органу було розподілені між такими структурами: Управлінням фінансової поведінки (FCA), Управлінням пруденційного регулювання (PRA) та Комітетом з фінансової політики (FPC). Останні два органи створені на базі

центробанку Сполученого Королівства. Таким чином відбулося розмежування функцій регулювання та нагляду за страховим ринком між трьома органами. PRA відповідатиме за регулювання вкладників банків, страховиків та великих інвестиційних компаній; всі інші учасники ринку перейдуть під відповідальність FCA; FPC в свою чергу займатиметься контролем та наглядом за ринком [28].

Також варто звернути увагу на деякі інновації та правила, що діють на різних ринках страхування. Важливим аспектом розвитку та збереження конкурентоспроможності є наявність нових ідей та змін. Український ринок далекий від цього і здебільшого тримається на вже сталих видах страхування без значних нововведень. Зарубіжні ж компанії створюють та впроваджують такі ініціативи: компанія з США – онлайн-послуга "Name Your Price", що за допомогою збирання даних про клієнт підбирає найкращі для нього умови страхування; страхова з Великої Британії – послуга, яка за допомогою GPS стеження, що відбувається за транспортним засобом клієнта, фіксує інформацію про кермування, та за виконання вимог нараховує бонуси; страховик з Японії – створив додаток, де пропонує страхувальникам нетривалі страхові поліси відповідно до їхнього місця знаходження; «Allianz» з Німеччини – послуги з мікрострахування для малозабезпечених сімей в різних регіонах світу [29, с.75-78; 30, с.70].

Також варто розглянути досвід зарубіжних країн, щодо впровадження реформ. Наприклад польська пенсійна реформа, що цікава тим те, що ця країна має схожі з Україною витрати та показники, але просунула в своєму розвитку далі. Система, що діяла в Польщі до 1998 року, була схожою на українську: створювала значний дефіцит бюджету і не могла забезпечити дійсних потреб пенсіонерів. Тому, в 1999 році, було покладено початок пенсійній реформі. Згідно до неї відбулася зміна обчислення розміру пенсії та поділу отриманої суми відповідно до ймовірності дожиття особи до певного віку. Було створено трирівнева систему пенсійного забезпечення: перші два рівня є обов'язковими, третій добровільним. Все це підтримувалося: збільшенням пенсійного віку, вирівнювання страхового стажу для обох статей, зниження основи обчислення

пенсій, створенням можливості для дострокового часткового виходу на пенсію тощо [31].

Далі варто дізнатися про досвід в сфері медичної реформи. Цікавим для України може бути система тієї самої Польщі, що почала впроваджуватися в 1999 році. За медичне забезпечення населення відповідає Національний фонд охорони здоров'я, який отримує кошти завдяки громадським податковим відрахуванням з доходу. Вартість лікувальних апаратів розподіляється між особою та Фондом в співвідношенні, що залежності від вартості [32].

Розглянувши моделі, які країни використовують для державного регулювання, та приклади страхової діяльності, перейдемо до аналізу розвитку та стану самих страхових ринків європейських країн.

На рисунку 3.1 зображено частки ринку страхування життя, що займають деякі європейські країни, від всього ринку life страхування. Країни було обрано двох типів: ті що розвиваються (Туреччина, Угорщина, Польща, Чехія) та розвинуті (Іспанія, Велика Британія та Швеція). Варто відмітити, що, на малюнку 3.1 і далі в цьому розділі, лінії з маркерами на графіках вимірюються за правою вертикальною віссю, через наявність великих розривів між значеннями розвинутих країн та тих, що розвиваються.

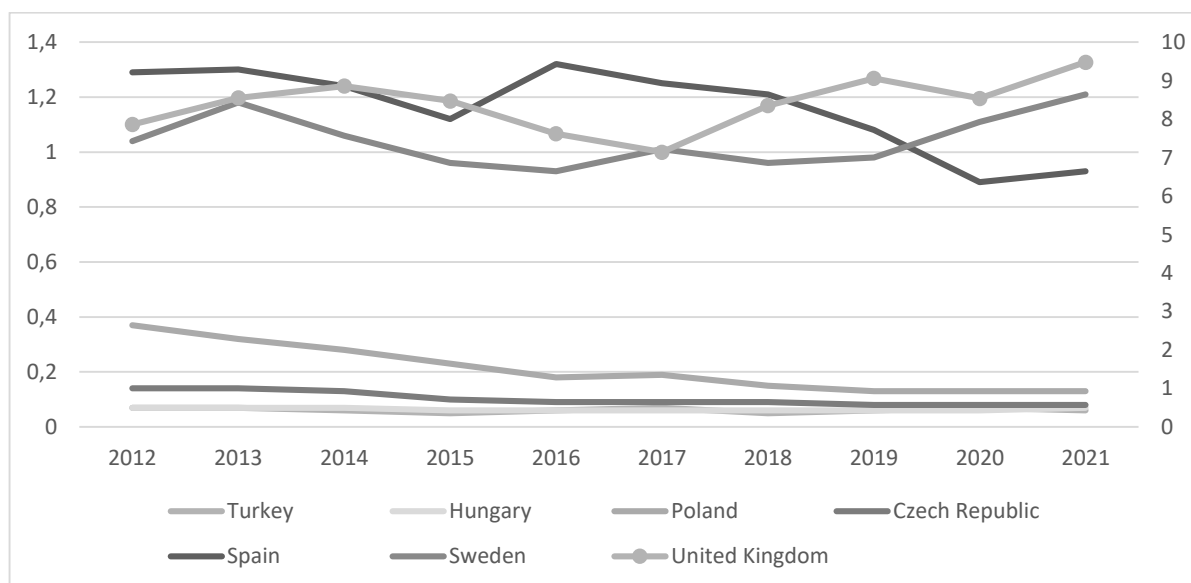

Рисунок 3.1 – Частка страхового ринку life деяких європейських країн від всього ринку страхування життя в 2012-2021 роках, %

Джерело: створено автором на основі даних [23]

Отже, на рисунку існує значний розрив між країнами, що розвиваються та розвинутими країнами, зокрема сильно відрізняються результати Сполученого Королівства (воно в середньому за досліджуваний період займає близько 8 % від світового ринку). Подібні результати демонструють ринки Туреччини, Угорщини, Польщі та Чехії, де спостерігається тренд до спадання страхування життя і не перевищення частки премій 0,5 %. Спадання демонструє і Іспанія на протязі останніх 5 років, Велика Британія та Швеція коливаються в частках, але останні декілька років демонструють зростання.

Далі більш детально проаналізуємо ринок non-life і його частину від світового. Для цього побудуємо рисунок 3.2, де можна побачити тенденцію до спадання частки ринку за всіма обраними країнами. Також варто відмітити, що в розвинутих країнах (Швеція та Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) спостерігається значне переважання ринку life страхування над non-life, в той час як інших країн (Туреччина, Польща, Чехія, Іспанія, Угорщина) демонструють розрив в частках ринків, на користь страхування іншого, ніж страхування життя.

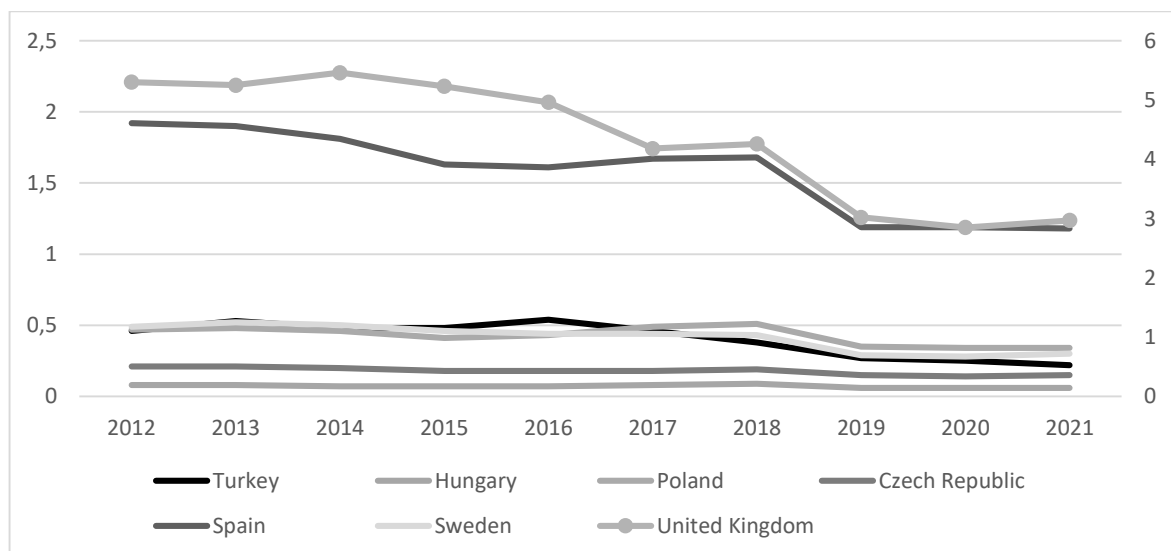

Рисунок 3.2 – Частка страхового ринку non-life деяких європейських країн від всього ринку страхування іншого, ніж страхування життя в 2012-2021 роках, %

Джерело: створено автором на основі даних [23]

На рисунку 3.3 зобразимо рівень проникнення страхування в обраних країнах. Як вже зазначалося, це частка страхових премій у ВВП країни. В середньому по світу, за досліджуваний період, частка премій в валовому внутрішньому продукті становить 6,5 %. Всі обрані країни, що розвиваються стабільно мають значення нижче світових, схожі результати показує й Іспанія. Швеція трохи перебільшує загальносвітові результати, але знаходиться приблизно на світовому рівні. Велика Британія, як і раніше, демонструє значний розрив з іншими країнами та коливання рівня проникнення в межах 9,5-11,5%. Порівнюючи з показниками України (що продемонстровані в другому розділі), то приблизно на рівні знаходиться Туреччина, яка останніми роками змогла випередити Україну та демонструє більші результати. Але порівнюючи з іншими країнами, в Україні традиційно спостерігається низький рівень проникнення страхових послуг. Нижчий в Європі мають тільки росія (окрім 2018 та 2021 років), Румунія та Ліхтенштейн.

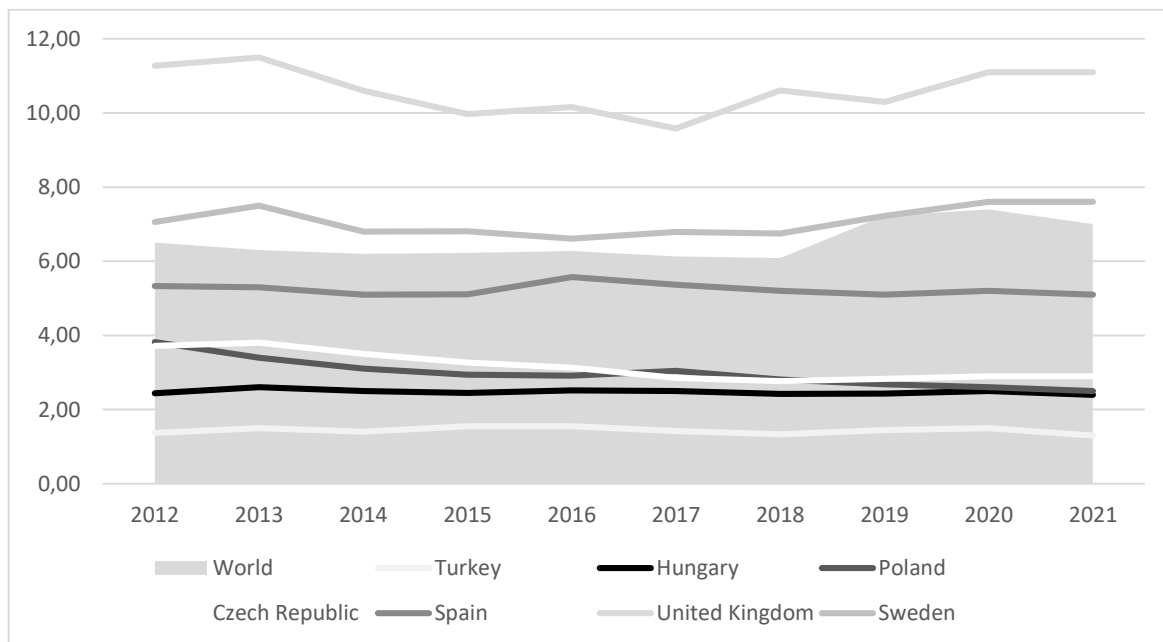

Рисунок 3.3 – Рівень проникнення страхування в обраних країнах в 2012-2021 роках, %

Джерело: створено автором на основі даних [23]

Наступним розглянемо рисунок 3.4 з щільністю страхування, тобто з кількістю премій на душу населення в доларах США. На діаграмі спостерігаємо вже повторювані тенденції з розривом між розвинутими країнами та тими, що розвиваються. Найближчі до світових результатів демонструє Чехія, найвищі показники у Великій Британії. Для більшості країн є характерним скорочення премій на особу в 2014-2015 роках, і їх до попереднього рівня в 2021 році (Чехія, Угорщина, Іспанія, Швеці, Сполучене Королівство). Туреччина на протязі всього періоду демонструє спадання, а та Польща коливається в показниках, але не відновлює значення щільності, до попередніх даних.

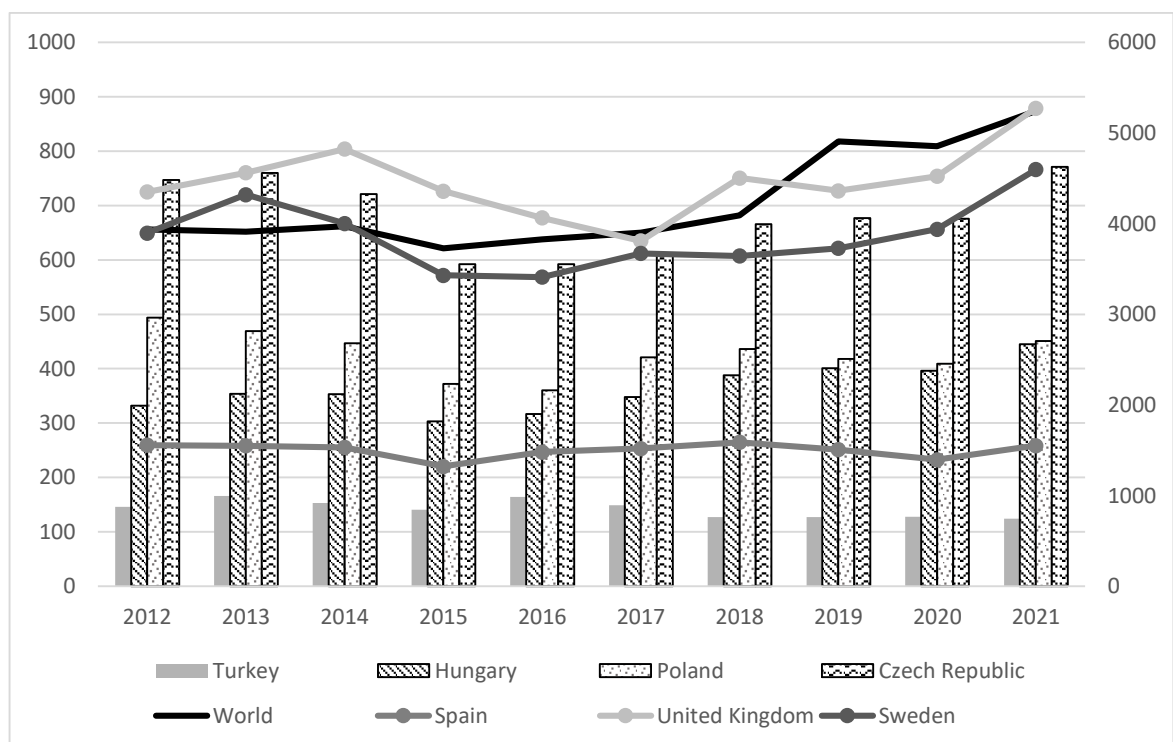

Рисунок 3.4 – Щільність страхування в обраних країнах в 2012-2021 роках, дол. США

Джерело: створено автором на основі даних [23]

Отже, проаналізувавши показники різних країн, можна зробити висновок про низький рівень розвитку українського страхового ринку по відношенню до досліджуваних країн. Україна показує чи не найгірші результати за багатьма складовими серед європейських країн, цьому сприяє нестабільна ситуація в країні, наявність багатьох шоків, від яких український ринок не встигає оговтватися

тощо. Все це загалом впливає на розвиток і стабільно зменшує український страховий ринок.

Однак варто зауважити, що з проблемами на ринках стикається багато країн, але важливим аспектом є змога з цими викликами впоратись, що не завжди виходить в Україні. Тому використання іноземного досвіду та його імплементація є важливою частиною розвитку вітчизняного страхового ринку та органів його держаного регулювання. Проте застосовуючи зарубіжну практику варто розуміти, що чужий досвід не повинен бути просто скопійований. Значущою частиною сприйняття інформації є її обробка та пристосування. Для України в свою чергу це особливо важливо зважаючи на існуючий розрив: у менталітеті, історичній спадщині, гніту радянського союзу тощо - від розвинутих країн. Зважаючи на вищеперелічене, та не тільки, варто відмітити важливість використання іноземної практики, проте з обов'язковим її пристосуванням до сьогоденних реалій.

3.2 Розробка рекомендацій щодо поліпшення регулювання та нагляду за страховою діяльністю в Україні

Виокремивши проблеми страхування в другому розділі та розглянувши зарубіжний досвід регулювання страхового ринку в третьому, стає можливою розробка та надання рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування страхового ринку та органу нагляду за ним. Спочатку розглянемо шляхи вирішення вже існуючих недоліків на досліджуваному ринку, а потім перейдемо до можливостей вітчизняного ринку, які залишаються нереалізованими, та можливих варіантів імплементації іноземної практики.

Отже, почнемо з проблем. Під час воєнного стану, страховики зіштовхнулися із ускладненням проведення діяльності і збільшенням кількості ризиків. В свою чергу, посилення вимог до них, з огляду на потребу у нових витратах та вищезначених проблемах, можуть провокувати страхові компанії до припинення роботи. Задля стимулювання страховиків можливим є певне

відстрочення дії ініціативи і перенесення їх на післявоєнний період, а вже діючі дещо пом'якшити. Наприклад: зменшити вимоги по резервах та структурі активів тощо. На додаток до цього варто сформуванню єдиної чіткої системи щодо цілісного та заключного прийняття постанов. Під цим мається на увазі вирішення такого питання як часті зміни в постановах. Так, наприклад, Положення про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг, з квітня 2022 року до квітня 2023 року, змінювалося 5 разів. Через це виникає проблема орієнтації страховиків у вимогах, що до них висуваються, та їх виконання. Як варіант вирішення цієї ситуації можливо встановити мінімальний час на який положення прийматимуться або краще заздалегідь ознайомлювати страхові компанії з майбутніми рішеннями і проводити консультації з представниками страхового ринку, задля підвищення ефективності взаємодії між учасниками.

Наступний аспект, який важливо розглянути, це перерезервування на ринку страхування. Станом на зараз рівень резервів, які мають бути в компаніях розраховуються на основі валових отриманих страхових платежів. Як було показано в 2 розділі є розрив між розміром виплат та резервів. Внаслідок цього частина резервів не використовується. Можливим варіантом ефективнішого використання ресурсів є зміна сталої технології визначення резервів незароблених премій та перехід до, наприклад, методики розрахунку на основі вартості страхових внесків за виключенням витрат на ведення справи [33].

Далі така складова як недовіра до страхування. Це одна з найбільших перешкод для розвитку страхового ринку з боку суспільства, адже за існування високого ступеня невпевненості у страховику, населення буде всілякими методами уникати процесу, що викликає в них скептицизм. Грунт недовіри сформувався ще в радянські часи, через негативний досвід та брак гарантій щодо отримання страхового відшкодування страхувальнику. Не сприяє цьому й різноманітні афери та спекуляції на страховому ринку. Тому одним з головних аспектів невпевненості у страховику є відсутність довіри особи у надавачі послуги страхування. З огляду на це пропонується продовжити НБУ роботу в

напрямку створення фонду, який б гарантував страхувальникам страхові виплати (згідно до сформованої стратегії). Для цього варто взяти або вже існуючий в Україні законопроект, прийнятий в першому читанні в 2013 році, або розробити новий. Сформувати коло осіб, спеціалістів (як НБУ, так і членів об'єднань страхового ринку тощо), які дослідять його відповідність та згенерують головні тези та пункти можливої майбутньої діяльності фонду. Відповідно до якої буде розроблена покрокова інструкція з реалізації впровадження структури в життя.

Варто зазначити, що навряд створення фонду буде можливим в період військового часу, через обмежене фінансування та спрямованість більшості сфер на збереження існуючого, а не розвиток. Проте можливими є початкові етапи формування плану та розробок, які після перемоги України, можуть бути втілені та змінити ставлення населення до страхування.

Також продовжуючи питання не довіри, то можливим є застосування таких заходів, що потенційно можуть мати вплив на ставлення страхувальників до страхового процесу:

- Вимоги до страховиків. Мається на увазі продовження тієї, позитивної діяльності, яку почав НБУ на ринку страхування, щодо розкриття кінцевих бенефіціарів страхових компаній, їх структури власності, посилення вимог щодо платоспроможності тощо. Всі ці дії можуть справляти позитивне враження та бути додатковою гарантією відповідальності та ефективності наявних на ринку страховиків.
- Підвищення платоспроможності страхувальника. Українці, й до повномасштабного вторгнення, здебільшого не мали високих доходів (в порівнянні з європейськими), а зараз цей стан погіршився, що вплинуло на ринок страхування. Тому вирішення цієї проблеми є важливою для ринку. Це не можливо зробити швидко, але влада має створювати для населення можливості заробітку, забезпечити гідний рівень заробітної плати, в тому числі за допомогою реформ. Також мають бути переглянуті умови страхування та підвищений захист страхувальників, як це було зроблено із законом про ОСЦПВ. Для цього потрібна співпраця між собою інституцій.

– Інформування. Проведення певних уроків у школах, що б могли ознайомити молоде покоління з цим процесом, його цілю, перевагами та можливостями. Для того, щоб сформувати у майбутнього зрілого населення розуміння та нормальне сприйняття страхового ринку. Це й стосується дорослого населення. Можливим є влаштування тренінгів, навчальних платформ, програм залучення осіб з метою подолання стереотипів та упереджених думок.

Підсумовуючи, виявлені тенденції на ринку страхування та роботу державного регулятора у напрямку регулювання, можна прийти до висновку, що НБУ на високому рівні вправляється з формуванням та створення вимог до страхових компаній та їх контролем. Менш ефективно за регулювання, відбувається створення умов для розвитку та покращення ефективної діяльності страховиків. Звісно важко давати об'єктивну оцінку Національному банку як регулятору страхових послуг, з огляду на те, що на часи його нагляду випали і COVID-19, і повномасштабне вторгнення. Проте можна суб'єктивно відмітити, що Центральний банку України досконало виконує такі функції страхування як: цільова, регламентуюча, інформаційна, реформаційна та попереджувальна. В меншій мірі відбувається орієнтація на: мотиваційну, соціальну, стимулюючу.

Завдання, які поклав на себе український регулятор, є важливими, вони створюють ґрунт, умови за якими має діяти ринок страхування. Але також важливим елементом державного регулювання є розвиток. Так, НБУ, має потенційно цікаві та важливі ініціативи для зростання ринку, і можливо в майбутньому вони займуть своє місце в страховому процесі, але станом на зараз з цим існують деякі проблеми. З огляду на це, пропонується або створення розгорнутого плану дій щодо розвитку та зростання ринку страхування з послідовним переліком дій та ініціатив, які мають бути запроваджені. Або, як варіант, змінити систему регулювання в Україні, що звісно потребуватиме більше часту та ресурсів. Наприклад, застосувати модель Twin Peaks з розподілом повноважень між двома органами: НБУ, що продовжуватиме здійснювати

регулювання ринку та забезпечуватиме його надійність та іншим органом, що візьме на себе повноваження з захисту прав споживачів і розвитку ринку.

Також важливо зосередитися і на реформуванні медицини та пенсій, що створить нові можливості та використає вже задіяні механізми страхового процесу. Так наприклад страхування виконує функцію калькуляції, тобто встановлює ціну на певні продукти на основі обрахунку ймовірності ризиків (приміром таблиці смертності). На основі цього можуть розроблятися й застосовуватися ціни на обслуговування за інші продукти, наприклад медичні послуги, що може використовувати держава для власного використання. Ще однією перевагою, що можуть надати страховики є експертизи, оцінки збитків тощо, які проводяться страховими компаніями і можуть бути корисними владі для покращення роботи. Отже, потрібна співпраця між органами влади і ринками, адже станом на зараз здебільшого кожен з елементів є індивідуальний і не співпрацює з іншими для покращення загального результату.

Зачепивши питання встановлення ціни страховиком також важливо відзначити той момент, що при формуванні вартості страхової послуги, в Україні, не застосовується врахування катастроф, що не дозволяє в повній мірі брати до уваги всі ризики і підвищувати ефективність роботи.

Наступним елементом, про який варто сказати – є імплементація європейських вимог та стандартів. Зважаючи на те, що Україна претендує на членство в Європейському Союзі впровадження європейських директив особливо важливо. Серед тих, що ставить собі за мету НБУ і вже починає впроваджувати: Solvency II – зміна вимог платоспроможності, Insurance distribution D. – вимоги до дистрибуції, Motor insurance D. – зміна вимог щодо ОСЦВ тощо. Тому потрібно продовжувати роботу в цьому напрямку та розширювати співпрацю з іноземними партнерами [6].

Зважаючи на умови в яких живе Україна, варто розробляти та впроваджувати ініціативи зі страхування військових ризиків. Їх наявність є важливим елементом початку відновлення України вже зараз, під час ведення військових дій. З огляду на це, вже на протязі місяців, Україна та інші країни і

організації розглядають можливості для відшкодування збитків завданих війною. Так, наприклад, одним з напрямків, що зараз розглядається це арешт та реалізація активів громадян країни-агресора, з їх подальшим продажем і спрямуванням на відшкодування. Проте існує проблема відсутності повноцінних механізмів за якими це може бути зроблено за кордоном та часу який цей процес потребує. Також в суспільстві існує попит на страхування військових ризиків, що страховики не можуть на себе взяти через високу ризикованість. Одним з методів вирішення цього питання може бути створення обов'язкового виду страхування, що б враховував ризики війни, але при його настанні він би частково або повністю покривався державою. Варто відмітити, що на українському ринку вже є страхові компанії, що включають військовий ризик, проте відшкодування за ним здійснюється: по низьким тарифам – не більше 10 % від страхової суми, не діє на відстані ближче ніж 50 кілометрів від лінії фронту тощо [33]. Також на розгляд Верховній Раді пропонують винести законопроект зі страхування експорту агропродукції, а саме логістичних ризиків спричинених війною, що має взяти на себе Експортно-кредитне агентство (ЕКА) [34]. Ще одним законопроектом винесеним на розгляд, щодо розширення діяльності ЕКА є страхування інвестицій від ризиків пов'язаних з війною, що спрямовані тільки на об'єкти потрібні для розвитку переробної галузі та експорту українських товарів [35].

Отже, станом на зараз на страховому ринку існують деякі проблеми, що поглиблюються війною. З огляду на це варто вдосконалити та трохи покращити курс обраної політики, бо з огляду на багато причин відбувається певна дестабілізація страхового ринку.

ВИСНОВОК

На підставі проведених досліджень слід зробити такі висновки, станом на зараз український ринок страхування переживає не найкращі часи.

Спостерігається скорочення за більшістю показниками: кількістю договорів, премій та виплат, активів та резервів (в доларовому еквіваленті), обсягами видів страхування, щільністю та проникненням страхування, часткою українського ринку від світового тощо. Все це здебільшого пов'язано з зовнішніми проблемами: COVID-19 та вторгненням росії на українську територію. Але важливим завданням регулятора є зупинити спад та стабілізувати роботу страхового ринку.

В 2020 році, внаслідок прийняття закону про «спліт», державним регулятором страхової діяльності в Україні став НБУ. Внаслідок цього ринок страхування зазнав багатьох змін. Серед них як беззаперечно позитивні, так і ті, що ще потребують реформування. До перших можна віднести ужорсточення стандартів та правил до страховиків, що мають потенційно корисний вплив. Так, наприклад, страхові компанії стали прозорішими та відкритішими, з'явилося законодавство, щодо запобігання терористам та посилюються вимоги до платоспроможності тощо. Відбувається й впровадження директив ЄС для імплементації українського страхового ринку в європейській. Узагальнюючи, створюється та приймається нове законодавство, яке має регламентувати діяльність учасників даного ринку.

На ряду з цими тенденціями, є певні аспекти, що не є такими ж досконалыми як законодавче регулювання та контроль. Так в меншій мірі увага концентрується на таких функції: мотиваційна, соціальна, стимулююча. Деякі вимоги, під час воєнного часу, можуть бути занадто обтяжливими для страховиків, а в суспільства продовжує існувати недовіра до ринку страхування. Вирішенням останнього, могло б стати створення Фонду гарантування страхових виплат, проведення інформаційної роботи з населенням, підвищення захисту

інтересів учасників процесу страхування шляхом реформування законодавства тощо. Також важливо заохочувати діяльність страховиків, особливо в воєнні часи. Для цього можливо варто переглянути вимог до резервування, підвищити ступінь залучення страхових компаній в прийняття рішень, створити умови для ефективного використання наявних в страховиків ресурсів тощо.

Важливим завданням також є створення можливостей для співпраці всі органів та ринків між собою. Це зможе створити умови та спростити процедуру встановлення цін на послуги, впровадження нових реформ та збільшити ефективність використання наявних ресурсів.

Отже, Центральний банк України як регулятор страхового ринку в повній мірі виконує такі функції державного регулювання: цільова, регламентуюча, інформаційна, реформаційна та попереджувальна. Дещо менша орієнтованість відбувається на: мотиваційну, соціальну, стимулюючу. Це може створювати дисбаланси на ринку. Внаслідок чого пропонується дещо переглянути стратегію регулювання страхового ринку в бік посилення орієнтації на останні функції, або перейти до моделі Твін Пікс, з перекладенням завдань по зростанню ринку та охороні інтересів учасників ринку на інший орган, а НБУ залишити регулювання та контроль, з чим центральний банк дуже уміло вправляється.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Страхування: теорія та практика: Навчально-методичний посібник / Внукова Н.М., Успенко В.І., Временко Л.В. та ін.; За загальною редакцією проф. Внукової Н.М. - Харків: Бурун Книга, 2004. - 376
2. Страхування: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. - К. : Знання, 2008. - 1019 с.
3. Страхування: навч. посіб. / Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк; за ред. Т.А. Говорушко. – К.: – Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 328 с.
4. Виговська В. В. Теоретичні аспекти визначення сутності страхового ринку / В. В. Виговська // Науковий вісник Полісся. - 2015. - Вип. 4. - С. 124-131. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvp_2015_4_21 (дата звернення: 10.05.2023)
5. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. Редакція від 06.05.2023. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text> (дата звернення: 10.05.2023)
6. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 10.05.2023)
7. Офіційний сайт ПрАТ «СК «ПРЕСТИЖ». – Режим доступу: <https://www.prestige-ic.com.ua> (дата звернення: 10.05.2023)
8. Тищенко Д. О. Державне регулювання страхової діяльності в Україні / Д. О. Тищенко // Інвестиції: практика та досвід. - 2011. - № 22. - С. 74-76. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_22_20 (дата звернення: 10.05.2023)
9. Михайлова Н. В. Теоретичні основи державного регулювання страхової діяльності України / Н. В. Михайлова, А. І. Кравцова // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні

науки. - 2016. - № 4. - С. 163-168. - Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2016_4_23 (дата звернення: 10.05.2023)

10. Моїсеєнко І. В. Державне фінансове регулювання страхового ринку теоретичний аспект / І. В. Моїсеєнко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2014. - № 3. - С. 145-155. - Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2014_3_16 (дата звернення: 10.05.2023)

11. Журавка О. С. Науково-методичні засади стратегічного розвитку страхового ринку України : дис. ... канд. економ. наук : спец. 08.00.08 / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми, 2010. 205 с.

12. The structure of Financial Supervision Approaches and Challenges in a Global Marketplace. Group of Thirty. (G30), Washington, DC. 2008, 249 pp.

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.09.2019 № 79-IX. Редакція від 28.04.2020. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text> (дата звернення: 10.05.2023)

14. Навчально-методичні матеріали з дисципліни “Страхування” для усіх спеціальностей денної та заочної форми навчання. Т. О. Гарматій. Тернопіль “Економічна думка”, 2001. 92 с.

15. Про створення Української державної страхової комерційної організації: постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 1991 р. № 272 (втратила чинність). - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272-91-п#Text> (дата звернення: 10.05.2023)

16. Про Положення про Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю: Указ Президента України від 12 листопада 1999 року № 1468/99 (втратив чинність). - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1468/99#Text> (дата звернення: 10.05.2023)

17. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. Редакція від 04.10.2000 (втратила чинність).– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр/ed20001004#Text> (дата звернення: 10.05.2023)
18. Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України: Указ Президента України від 4 квітня 2003 року № 292/2003 (втратив чинність). - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292/2003#Text> (дата звернення: 10.05.2023)
19. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: Указ Президента України від 23 листопада 2011 № 1070/2011 (втратив чинність). - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011#Text> (дата звернення: 10.05.2023)
20. Про затвердження Положення про Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг: рішення Правління Національного банку України від 29 липня 2020 року № 498-рш. - Режим доступу: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_29072020_498-rsh (дата звернення: 10.05.2023)
21. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власності чи іншому законному володінні зброю, за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі або її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї: постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 402. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2002-п#Text> (дата звернення: 10.05.2023)
22. Офіційний сайт ТОВ «МінфінМедіа». - Режим доступу: <https://minfin.com.ua> (дата звернення: 10.05.2023)

23. Swiss Re Institute. - Режим доступу:
<https://www.swissre.com/institute/> (дата звернення: 28.04.2023)
24. Baker McKenzie. Global Financial Services Regulatory Guide. Spain. - Режим доступу:
<https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/global-financial-services-regulatory-guide/europe-middle-east-and-africa/spain/topics/who-regulates-banking-and-financial-services-in-your-jurisdiction> (дата звернення: 10.05.2023)
25. Офіційний сайт Фінансової інспекції Швеції. Finanscentralen. - Режим доступу: <https://www.fi.se/en/> (дата звернення: 10.05.2023)
26. Офіційний сайт Центрального банку Швеції. Riksbank. - Режим доступу: <https://www.riksbank.se/en-gb/> (дата звернення: 10.05.2023)
27. Офіційний сайт Центрального банку Угорщини. Magyar Nemzeti Bank. - Режим доступу: <https://www.mnb.hu/web/en> (дата звернення: 10.05.2023)
28. Clifford Chance: A brief overview of the Financial Services Act 2012 and the new UK financial regulation framework. - Режим доступу: <https://www.cliffordchance.com/content/dam/cliffordchance/briefings/2013/03/a-brief-overview-of-the-financial-services-act-2012-and-the-new-uk-financial-regulation-framework.pdf> (дата звернення: 10.05.2023)
29. Пікус Р. Інноваційний розвиток страхової діяльності як основа підвищення її ефективності / Р. Пікус, В. Заколюдажний // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2015. - Вип. 3. - С. 72-80. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2015_3_13 (дата звернення: 10.05.2023)
30. Януль І. Є. Досвід зарубіжних країн у галузі страхування майна / І. Є. Януль, Т. С. Касьянюк // Інвестиції: практика та досвід. - 2017. - № 6. - С. 68-73. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_6_15 (дата звернення: 10.05.2023)

31. Андрейчук С. К., Манзій О. С., Морушко О. О. Пенсійна реформа у Польщі: питання та відповіді для України. Науковий вісник НЛТУ України. 2020, т. 30, № 3. С. 77–82. - Режим доступу: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2020/30_3/15.pdf (дата звернення: 10.05.2023)
32. Українська правда: Медична реформа: корисний досвід Польщі для України. - Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2017/10/17/7158694/> (дата звернення: 10.05.2023)
33. Асоціація Страховий Бізнес. - Режим доступу: <http://insurancebiz.org> (дата звернення: 15.05.2023)
34. Офіційний сайт Верховної Ради України. Проект Закону про внесення змін до статті 13 Закону України "Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності" щодо страхування експорту продовольчої продукції під час воєнного стану. - Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41602> (дата звернення: 16.05.2023)
35. Офіційний сайт Верховної Ради України. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності" щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків. - Режим доступу: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41349> (дата звернення: 16.05.2023)